

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

**Srovnání Körnerových próz Údolí včel
a Písečná kosa**

Bakalářská práce

Lenka Fričerová

Vedoucí práce: doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 16. srpna 2011

.....

Děkuji doc. Mgr. Eriku Gilkovi, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost
a cenné rady a připomínky. Také děkuji své rodině za podporu.

Obsah

ÚVOD.....	5
1.1. SROVNÁNÍ SCÉNÁŘE A NOVELY <i>ÚDOLÍ VČEL</i>	6
1.2. POSTAVY	10
1.3. PROSTOR	15
1.4. ČAS	18
2. <i>PÍSEČNÁ KOSA</i>	21
2.1. POSTAVY	21
2.2. PROSTOR	27
2.3. ČAS	31
3. SROVNÁNÍ PRÓZ	34
3.1. POSTAVY	34
3.2. PROSTOR	36
3.3. ČAS	36
3.4. MOTIVY	37
3.5. KOMPOZICE.....	39
3.6. VYPRAVĚČ	40
3.7. JAZYK A STYL.....	41
3.8. SHODNÉ PASÁŽE ROMÁNU A NOVELY.....	42
ZÁVĚR.....	45
ANOTACE.....	47
SEZNAM ZDROJŮ.....	48

ÚVOD

Vladimír Körner (1939), filmový scénárista a autor nejen historických románů a povídek, vydal v sedmdesátých letech dvě prózy z prostředí středověkých hradů, vyprávějící o hrdých rytířích, bojujících za křesťanskou pravdu na dalekém severu Evropy. *Písečná kosa* a *Údolí včel* jsou jediné Körnerovy prózy do tohoto prostředí zasazené.

Román *Písečná kosa*, který dal podnět k vytvoření scénáře k filmu *Údolí včel* a jeho následnému přepracování do podoby novely, byl vydán v roce 1970 v nakladatelství Československý spisovatel. Novela vyšla v nakladatelství Melantrich v roce 1978.

Všechny Körnerovy knihy s výjimkou *Slepého ramene* a *Písečné kosy* vznikly původně jako filmové scénáře. Spisovatel je svým filmovým povoláním v literární tvorbě velmi ovlivněn. Sám o sobě tvrdí: „Vždycky jsem se cítil být hlavně filmařem, literaturu jsem bral jako přítelkyni v nouzi, když jsem nemohl psát filmy. Ale chtěl jsem ukázat, že otázka stylu je otázka založení autora. Film může literatuře přinést obrovskou obrazotvornost. Nerozlišuju, jestli píšu scénář, anebo prózu. Jen vím, že nesmím napsat špatnou větu.“¹

Tato práce, jejímž cílem je postihnout odlišné a společné prvky próz *Písečná kosa* a *Údolí včel*, je rozdělena do tří kapitol. První kapitola se věnuje analýze některých kategorií novely, součástí je i její srovnání se scénářem ke stejnojmennému filmu. V podkapitole Postavy jsou rozebrány tři nejdůležitější postavy, následně je analyzován prostor a čas novely.

Obdobnou strukturu má kapitola zaměřená na román *Písečná kosa*. Podíváme se tentokrát na čtyři hlavní postavy. Prostor románu zachycuje několik míst na severu, nadto je v románu krátce zachycen i Jeruzalém. Třetí podkapitola se opět zabývá kategorií času.

Třetí kapitola obsahuje srovnání próz, věnuje se několika literárním kategoriím. Nejdříve jsou rekapitulovány tři kategorie, kterým jsme se podrobně věnovali v prvních dvou celcích, následně se zaměřujeme na kategorie motivů, kompozice, vypravěče a jazyku a stylu. Na závěr je uvedena pasáž prezentující společné pasáže obou knih.

¹ Körner, Vl.: Při psaní před sebou vidím film. *Pandora*, 2010, č. 20, s. 8.

1. ÚDOLÍ VČEL

Když do kin přišel historický film Vladimíra Körnera a Františka Vláčila *Údolí včel*, byl přijat soudobou kritikou lépe v zahraničí než u nás. Kritikové ho srovnávali s monumentálním snímkem *Markéta Lazarová*, uvedeným ve stejné době jako *Údolí včel*.

Vydání novely provázely vesměs pozitivní reakce, například Jaroslav Smetana ve své recenzi poznamenal: „Knižka přímo dýchá syrovou atmosférou středověkých míst a časů, v nichž se odehrává věčně lidské, co bylo, je a přetrvá do skonání věků: příběh lásky a nenávisti.“²

Toto neobyčejné dílo postupem času zaujalo a oslovilo mnoho lidí, dočkalo se i divadelního zpracování.

Zaměříme se nyní na rozdílné zpracování téže látky ve scénáři a v novele. Po rozdílech budou představeny jednotlivé postavy příběhu, tedy protagonista Ondřej z Vlkova, dále jeho přítel Armin von der Heide a Lenora.

1.1. SROVNÁNÍ SCÉNÁŘE A NOVELY ÚDOLÍ VČEL

Scénář k filmu *Údolí včel* napsal Vladimír Körner ve spolupráci s Františkem Vláčilem v roce 1967. Ve stejném roce byl film, režirovaný Vláčilem, natočen. O jedenáct let později se Körner k látce vrátil a přepracoval ji do podoby novely. Příběh zůstal stejný, změnilo se jen několik detailů. Autor rozpracoval některé děje a situace a rozvedl psychologii postav. Více se zamýšlí nad důvody a následky lidského konání, nejspíš také proto jsou myšlenky a pocity postav v novele vyjádřeny explicitněji.

Scénář je rozdělen do jednadvaceti kapitol. Novela se skládá ze dvou částí s názvy Vlci a Včely, z nichž první část je rozdělena na šest kapitol, druhá část obsahuje kapitol pět.

Jelikož scénář předcházela novela, postihneme nejprve děj scénáře, abychom z něj mohli vycházet. Dále uvedeme rozdíly, kterými se novela od scénáře liší.

² Smetana, J. (-ana): *Údolí včel*. *Nové knihy*, 1978, č. 19, s. 1.

Děj scénáře

Malý Ondřej žil po smrti matky se svým otcem na hradě Vlkově. Několik let po matčině smrti se otec znovu oženil s dívkou jen o málo starší než Ondřej. Syn se svatbou nesouhlasil, připadalo mu, že otec tímto aktem maminku zradil.

Ondřej proto daroval nevěstě košík s květinami, ve kterých byli skryti netopýři. Svatebčané tento dar vnímali jako zlé znamení a otec se rozběsil tak, že v zlosti Ondřeje zranil. Ihned si uvědomil, co udělal, a přísahal, že jestli chlapec přežije, zaslíbí ho Bohu vstupem do rytířského řádu. To následně učinil a hoch se stal nedobrovolně mnichem daleko od domova na severu Evropy.

Ondřej se seznámil s mnichem Arminem von der Heide, který se stal na dlouhá léta jeho jediným přítelem a ochráncem. Až jednou po několika letech uprchl z řádu mnich Rotgier a ostatní se jej vydali hledat. Ondřej jej našel a byl rozhodnut přivést ho zpět. Rotgier ho však přesvědčil, že už nechce žít jako mnich a Ondřej ho pustil. Zároveň v něm vzklíčilo semínko pochybností, jestli tento způsob života je ten, který si přál.

Necelý týden po Rotgierově útěku a jeho smrti Ondřej sám uprchl. Chtěl se vrátit domů na Vlkov a žít tam jako obyčejný člověk. Komtur Rawino byl ochoten jeho rozhodnutí akceptovat, ale Armin chtěl za každou cenu přivést svého přítele zpátky k řádu a poslušnosti Bohu.

Teprve zpátky v Čechách, blízko domovu, Armin Ondřeje dohonil. Ten se s ním odmítl vrátit a pokračoval v cestě, ale Armin ho neustále následoval.

Když Ondřej přijel domů, zjistil, že se hodně věcí změnilo. Jeho otec byl mrtvý, dům spravovala jeho nevlastní matka Lenora. Zcela automaticky, jako by snad nikdy neodjel, se ujal funkce pána domu. Zpočátku se k Lenoře i k ostatním choval odtažitě, ale po čase si přivykl. Myšlenky na řád ho však nepřestávaly tížit, děsilo ho pomyšlení, že si pro něj Armin může kdykoliv přijít.

Ondřej se zahleděl do své mladé macechy, ona jeho lásku opětovala a zakrátko se rozhodli, že uzavřou sňatek. Ondřejovi navíc došlo, že po svatbě už nad ním řád nebude mít žádnou moc a on dosáhne kýžené svobody.

V den svatby přijel na hrad Armin, stále rozhodnutý přivést Ondřeje zpět ke spáse. Ondřej se už nebál, pozval proto přítele ke svatebnímu stolu a představil ho své ženě Lenoře. Ta jej v dobré víře podle tradice políbila.

Večer, když se Lenora chystala v ložnici na nadcházející svatební noc, vstoupil Armin tajně do její komnaty a zabil ji kvůli jejímu polibku a hlavně kvůli Ondřejově spáse.

Když to Ondřej zjistil, nechal jej bez milosti rozsápat psy, stejně jako se to stalo kdysi Rotgierovi na řádovém hradě a nešťastnou náhodou se táž smrt přihodila i jeho otci. Ondřej si v závěru uvědomil, že před mocí řádu neuteče nikam na světě.

Rozdíly mezi filmovým scénářem a novelou

Novela se od scénáře liší v několika dějových bodech. Trochu jiná je scéna u moře, kdy jsou přátelé v řádu již mnoho let. Koupou se a Armin, věřící ve znamení a symboly, ve scénáři zabodne do písku meč a předpovídá, že pokud k němu voda dosáhne, v budoucnu se rozejdou. V novele Armin použije dřívko z polorozpadlé lodi.

Na útěku pronásledují Rotgiera bratři pod Arminovým vedením, chtějí ho chytit a zachránit jeho duši. Ondřej však tento pocit nesdílí, opozdí se za skupinou a najde Rotgiera samotného. Hovoří s ním, přemlouvá ho, aby se vrátil ne pro spásu, ale spíš kvůli hrozbě trestu, jaký by ho čekal. Rotgier je však pevně rozhodnut, popisuje Ondřejovi svůj budoucí poklidný život na statku, a navrhuje mu, aby šel s ním. Potřebuje totiž jeho koně, aby přebrodil řeku. Ondřejovi učaruje vidina šťastného bytí bez věčného modlení a půstu, nasedne s Rotgierem na koně. Ten ho však v nestřežené chvíli udeří, shodí z koně a pokračuje sám. Nakonec je ovšem zadržen pronásledovateli, přiveden na hrad a podle řádového práva předhozen psům.

Zde se scénář s knihou opět rozchází. Ve scénáři mniši Rotgierovu smrt sledují a přitom se modlí k Bohu. V novele je Rotgier naopak sám se psy, bratři ho opustí, zavřou se do cel a modlí se k Panně Marii. Také vyzněním modliteb se obě zpracování odlišují. Modlitby k Pánu naznačují postoj mnichů k Bohu jako naprosté autoritě, uvědomujících si vlastní malost a nedokonalost, zatímco modlitby k Panně Marii skýtají útěchu, obracejí se k ní jako k ochranné matce.

Ondřej je po Rotgierově útěku potrestán zavřením o samotě. Drobným detailem je, že ve scénáři je v kobce naprostá tma, cela nemá žádné okno. Oproti tomu v novele je kobka osvětlena malým otvorem, skrz který Ondřej pozoruje hvězdy, které mu připomínají rodný Vlkov. Právě ony mu usnadní rozhodnutí o návratu domů.

Na útěku se Ondřej dostane k uhlířům, kteří mu slíbí dodat koně. Armin se o něm díky náhodě dozví a vyjede s uhlíři a lovci, kteří se chtějí zmocnit Ondřejova skromného majetku. Ve scénáři Armin okamžitě zasahuje, aby nedošlo k potyčce mezi Ondřejem a venkovany. Ondřej však zraní Armina a uprchne. Znovu ho potká v lese, Armin ho přesvědčuje, aby se s ním vrátil a zachránil si duši. Ondřej ho odmítá a pokračuje v cestě domů. V novele Ondřej narazí na uhlíře, kteří ho u sebe nechají přespat a slíbí mu koně. Když odjedou, Ondřej zůstane sám s dívkou, kterou kdysi znal. Když se vesničané vrátí s koněm i Arminem, Ondřej je napadne, dva uhlíře zabije a dalšího zraní. Poté mu Armin začne domlouvát a Ondřej se nechá přesvědčit. Vydá se s ním dobrovolně na cestu zpět. Když se později Armin sklání u pramene, aby se napil, Ondřej uslyší bzučet včely. Vzpomene si na domov, a jak moc se mu již přiblížil. Udeří Armina, který padne do mrákot. Ondřej se ohlédne po včelce, jenže zjistí, že to nebyla včela, ale jen moucha. Přesto pokračuje v nastoupené cestě domů.

U večere Ondřej zmiňuje jméno hradu, který dlouhá léta obýval. Ve scénáři se jmenuje Marienburg, v novele se nazývá Stumm. Marienburg byl jedním z velkých měst na území řádu. Stumm znamená německy němý. Symbolizuje nemožnost projevit svůj životní názor.

Po večeri se Ondřej odebere na lůžko a Lenora ho doprovází do pokoje. Ve scénáři ji požádá, aby mu podala otcův meč a řetízky na sokoly. V novele požaduje otcův meč a vábničky pro psy. Na tyto požadavky navazují scény na hradním nádvoří, kdy mu ve scénáři donese pacholek sokola, kterého si může vycvičit. V novele pak malé vlče, se kterým založí lovcí smečku.

Po veselém dopoledni, kdy Ondřej s děvečkami dovádí u studny, je do textu novely zařazena nová scéna. Lenora a ostatní ženy se vysmívají koníkovi, respektive jeho přirození. Ondřej je uvidí a uvědomí si, že Lenora není tak stará, jak si dosud myslel, a začne si jí od té chvíle více všímat.

Odpoledne se jde podívat na včely a tam ho navštíví kněz Blasius. Ten se ve scénáři zmiňuje o Ondřejově otci, který k němu chodil ke zpovědi. V novele však o otci nepadne ani slovo, kněz se pouze zmíní, že u něj byla u zpovědi Lenora. Teprve od ní se mnich dozvěděl, že Ondřej byl na severu v řádu.

Při jednom z lovů Ondřej náhodou narazí na hrob, v němž je pohřbeno Lenořino a otcovo dítě, které se narodilo mrtvé. V novele je upřesněno, že to bylo děvčátko. Ve scénáři mu sám otec vykopal hrob a udělal truhličku, zatímco v novele je tím pověřen pacholek Jakub. Tyto dvě scény v novele naznačují chladný vztah otce k synovi, o kterém se ani nezmínil svému zpovědníkovi. Stejně tak když se Lenoře narodí mrtvé děťátko, otec se ani neobtěžuje projevít lítost.

V novele se Ondřej každé ráno strachuje, že se jednou probudí a spatří moře, tedy že bude zpátky na křížáckém hradě.

Jeden večer, když už je svatba dohodnuta, Ondřej s Lenorou sedí u ohně. Ondřej si čte latinský spis a Lenora spí v křesle. Když se vzbudí, ve scénáři prohlásí, že se jí zdál krásný sen, zatímco v novele je velmi podobný sen označen jako zlý. Zdá se jí, že umírá, a když jí je nejhůř, ozve se hlas, který ji volá. Když se ohlédne, vidí ve dveřích stát anděla, kdežto v novele při probuzení vidí Ondřeje. Tato scéna může představovat anticipaci závěrečné tragické svatební scény.

Na svatbě dá Armin novomanželům dar, to nejcennější, co u sebe nosí. Ve scénáři dá Lenoře písek z Jeruzaléma a konvičku s mořskou vodou, v novele jí daruje pouze míšek s pískem. Ve scénáři si Armin sám nechá propadat písek mezi prsty, Lenora vypije slanou mořskou vodu. V novele písek vysype Lenora a Armin se jen s lítostí dívá, jak to nejdražší, co u sebe celé roky ukrýval, mizí v nenávratnu a nikdo nemůže ocenit, co všechno tomu obětoval.

1.2. POSTAVY

Ondřej z Vlkova

Ondřejův životní úděl byl určen už v dětství jeho otcem a nešťastnou příhodou na svatbě. Chlapec je nešťastný ze ztráty matky, má dojem, že

otec ji svatbou s mladou nevěstou zrazuje. Aktem dětské nenávisti je danajský dar, košík květin s ukrytými netopýry.

Při vstupním slibu je však Ondřej zcela oddaný myšlenkám řádu, a to až do Rotgierova útěku. Tehdy začíná pochybovat, jestli je tento život jedinou možností. Bratr Rotgier ho přesvědčí, že do hradu nepatří. Ondřej si vzpomíná na svůj život na Vlkově a zatouží se tam vrátit.

Když se po dlouhém putování dostane domů, neustále je ve střehu, čeká, že ho Armin bude chtít přivést zpět. Je náladový, vyvede ho z míry každá poznámka, která mu jen vzdáleně připomíná minulý život. Hned první den při večeři se rozlítí, že mu Lenora dala maso do zvláštní misky, zatímco ostatní jí ze společné. Druhý den ráno se ptá sluhy Jakuba, zda je zavřená brána tvrze. Jakub odvětí, že ji už brzy ráno otevřel. Ondřej se na něj zcela nečekaně vrhne a začne na něj křičet, že nesmí nic dělat bez jeho vědomí. Bojí se Arminova příchodu.

Rozdíl mezi ztvárněním postavy Ondřeje ve scénáři a novele je ten, že ve scénáři se jeho názor na řád vyvíjí. K rozhodnutí změnit svůj dosavadní život ho přivádí bratr Rotgier ve chvíli, kdy ho Ondřej přivádí zpět na křížácký hrad.

V prozaickém textu je Ondřej už od začátku nepřátelský k řádu. Cítí, že tam nepatří, ale až rozhovor s Rotgierem na útěku mu vnukne myšlenku na návrat domů.

Ondřej se v jednu chvíli chová velmi mile a přátelsky, najednou se v něm však něco zlomí a stane se krutým a nelítostným. Rozporuplný vztah má také k přírodě. Od dětství miluje včely, když se po matčině smrti straní lidí, jsou včely jeho jedinými přáteli. V dospělosti, když se vrátí na Vlkov, si nechá vycvičit sokola, resp. vlčí smečku. Ondřej chce s vlky vyjet na kance a srny, možná snad i člověka.

Při lovu narazí na místo, kde zemřel jeho otec. Zajímá se, zda ho otec postrádal, neboť otcova láska pro něj představuje důležitou hodnotu.

Ondřej si myslí, že když se ožení, řád nad ním přestane mít svou moc. Když ovšem Armin zabije Lenoru, pochopí, že řád ho vždycky dostihne, že před ním není útěku. Ondřej přitom netouží po spáse, ale přeje si vést jen svůj vlastní život bez přesahu.

Armin von der Heide

S Arminem se setkáváme u moře, kde se po Ondřejově přijetí do řádu s chlapcem seznamuje. Stává se na dlouhá léta jeho průvodcem a jediným přítelem. Téměř jako otec syna ho zasvěcuje do života v řádu a učí ho žít v nehostinnosti severu. „– Budeme přáteli, Ondřeji, chceš? – řekl křížák a políbil chlapce na ústa. [...] Tak ho mohla líbávat jen matka, uvědomil si chlapec a netušil, že mnichovo políbení bude prvním a zároveň posledním lidským dotekem za všechna ta léta, co měl prožít mezi řádovými bratry.“³

O Arminově životě mnoho nevíme. Je starší než Ondřej, už mnoho zažil, bojoval v různých bitvách, dostal se téměř až do Jeruzaléma, kam se touží jednou vrátit. Jako všichni v hradu žije velmi asketickým způsobem života. Silně prožívá svůj duchovní růst, až fanaticky následuje Krista a jeho poselství si vykládá vlastním způsobem. Nezáleží mu na životě na zemi, jeho jedinou touhou je dostat se do nebe a stanout po boku Kristově. Toho lze podle Armina dosáhnout několika způsoby – naprostým odříkáním a v případě nutnosti i vraždou. Jeho názor dokazuje rozhovor s otcem Blasiem, ve kterém bez mrknutí oka odsoudí ženu a její děti z Blasiova vyprávění k smrti. „– Pak by nezůstal naživu jediný člověk, – užasl Blasius. – Život by zanikl. – [...] – Necht' zanikne! – zvolal Armin von der Heide a na jeho úzkém obličejí se objevil strnulý, ukrutný rys. [...] – Zůstanou andělé, – říkal ten řádový rytíř. – Nikdo z lidí je neviděl, a přesto slyším tlukot jejich křídel. Jsou tu! Mezi námi, mnichu. Musí tu být! Jinak bychom žili pořád ve tmě jako pohani, jak špinaví psi. –“⁴

Nevíme, co Armina přivedlo ke vstupu do řádu, scénář ani kniha se o tom nezmiňují. Jisté však je, že osamělému životu mnicha nejenom přivykl, ale je stoprocentně přesvědčen o jeho jedinečné správnosti. „– Tam na severu, – říkal Armin von der Heide, – leží Venden. Místo nejzbožnějších bratří našeho řádu. Žijí nejméně rok sami v cele, nesmějí na sebe ani potom promluvit. Někteří se nechávají zazdít zaživa, ti nejlepší... Nenosí meče ani dýku, nosí kajicnické košile a kolem krku řetěz. Pro vodu si chodíš bosý po umrzlém jezeře. Chtěl jsem být kdysi s nimi, Ondřeji. – [...] – Jenom takové utrpení přibližuje skutečně k bohu, – řekl.“⁵

³ Körner, Vl.: *Údolí včel*. Praha, Melantrich 1978, s. 15.

⁴ Tamtéž, s. 120-121.

⁵ Tamtéž, s. 18.

Tento „hledač absolutní duchovní čistoty“⁶ krutě pronásleduje pohany a nečisté hříšníky. Je velice vážený mezi bratry, ztělesňuje rytířské ctnosti – věrnost, čest, odvahu. Při pronásledování uprchlého mnicha Rotgiera vede trestný oddíl. Je příkrý, nemilosrdně se žene za zrádцем. Když však Ondřej padne do Rotgierovy pasti, stará se o svého přítele. Nedovolí, aby byl za svou slabost potrestán bratřími, ale sám nad ním vykoná trest, když ho uvrhne do kajicnické cely. Nabádá ho jako otec syna. „– Můžeš cítit lítost s nepřáteli, ale nikdy nemůžeš odpouštět bratřím, co zradili. To je zákon! Po dobu pústu nevyjdeš z kajicnické cely. Budeš prosit boha, ať ti odpustí slabost! –“⁷

Když Ondřej uprchne, připadá Arminovi, že tím zradil hlavně sám sebe. Kvůli jediné chybě by se mu tak zavřely brány nebe navždy. Jelikož má Ondřeje velice rád a nechce, aby po smrti ve věčném životě skončil mezi pohany, vydá se ho hledat.

Když však konečně Ondřeje na Vlkově dostihne, po rozhovoru s otcem Blasiem je rozhodnut odjet zpět. Ondřej mu dokonce poskytne koně. Toho, kterého mu opatřili uhlíři na cestě domů.

Nakonec ovšem zvítězí jeho láska ke Kristu a k Ondřejovi a smysl pro spravedlnost, neodjede a na Vlkově způsobí neštěstí.

V jednom rozhovoru Vladimír Körner prohlásil, že Armin von der Heide je jediná postava, kterou si v roce 1967 s Františkem Vláčilem vymysleli do scénáře⁸. Mnohým pak připomínala rok 1968 svou fatálností a neodvratitelností.

Lenora

Lenora v díle působí jako Arminův protiklad. Jestliže Armin ztotožňuje duchovní rozměr světa, „Lenora je naopak výrazem Körnerova pojetí ženství jako přírodního, vegetativního pólu života s jeho trpností a přilnavou odevzdaností.“⁹

⁶ Dokoupil, Bl., Zelinský, M. a kol.: *Slovník české prózy 1945-1994*. Ostrava, Sfinga 1994, s. 184.

⁷ Körner, Vl.: *Údolí včel*. Praha, Melantrich 1978, s. 31.

⁸ Švagrová, M.: Armin se opět vydává po stopě. *Lidové noviny* 22, 2009, č. 285, s. 9.

⁹ Dokoupil, Bl., Zelinský, M. a kol.: *Slovník české prózy 1945-1994*. Ostrava, Sfinga 1994, s. 184.

Setkáváme se s ní hned v úvodní svatební scéně jako s vyplašenou mladičkou nevěstou zralého muže. Její úloha je zde spíše pasivní. S nadějí hledí na malého Ondřeje, doufá, že přibližně stejně starý chlapec jí bude na cizím hradě přítelem. „I malá nevěsta zvedla v očekávání pohled přes stůl i hlavu jako dítě, když potká jiné dítě, aby mu dalo úsměvem najevo svou náklonnost a kus zvědavosti.“¹⁰ Ondřej ji však vyděsí darem nenávisti, který způsobí tragédii a dokonale pokazí její vstup do nového domu.

O jejím životě na Vlkově za Ondřejovy nepřítomnosti toho moc řečeno není, víme však, že v manželství s Ondřejovým otcem zažívala krušné časy. Narodilo se jí mrtvé dítě, prázdná kolébka dosud stojí v ložnici, manžel ji trápil svým chováním: „Vyčítal jí, že je jalová, že to ona tě vyštvala z domu. Strašně ji trápil. Už byl tak ubohý a ještě tolik křiku nadělal. Tloukl ji bičem, pěští... co mu přišlo pod ruky. Zavíral ji ke psům, nemohli jsme se na to dívat. Proto přišel ten trest.“¹¹

Ivo Vysoudil ve své stati *Žena jako symbol v prózách Vladimíra Körnera*¹² rozděluje ženské postavy na tři typy: žena – matka, žena – milenka a malá dívenka. První symbolizuje Panna Marie, „ideál ženy – světice, která dosahuje naprosté mravní čistoty, rezignující na veškerá světská pokušení. Symbolizuje duchovní princip, panenství a mateřství ve smyslu duchovním.“¹³ Druhý princip symbolizuje „Eva, coby nositelka prvotního hříchu, představuje lidský, světský princip, případně též erotický symbol“.¹⁴ a posledním typem je malá dívenka jako motiv „rozumného dítěte“¹⁵ nesoucího životní moudrost a ztělesňující útěchu a naději.

Lenora podle Vysoudila představuje syntézu prvních dvou druhů. Nejdříve je na hrad přivedena jako Ondřejova nevlastní matka, po jeho návratu spolu začnou žít jako manželé. Tehdy Lenora doufá, že se vše konečně obrátí v dobré. „– Pane, dej, ať se nevrátí do našeho domu zlo, které odešlo do hrobu! Dej, ať se na mne Ondřej usměje a netrápí mne jako jeho otec! Ať vzejde dobré zrno, které zasejeme, ať nám vlkodlak neotráví

¹⁰ Körner, Vl.: *Údolí včel*. Praha, Melantrich 1978, s. 10.

¹¹ Körner, Vl.: *Údolí včel*. Praha, Melantrich 1978, s. 104.

¹² Vysoudil, I.: *Žena jako symbol v prózách Vladimíra Körnera*. In: *Žena v české a slovenské literatuře*, Opava, Slezská univerzita 2006, s. 189-192.

¹³ Tamtéž, s. 189.

¹⁴ Tamtéž, s. 189.

¹⁵ Tamtéž, s. 191.

studnu a had nevypije mléko kravám... vyslyš mě, aby zůstal na Vlkově klid... –¹⁶

I po smrti manžela se Lenora trápí, jako by tam byl stále přítomen. Vyčítá si, že neměla děti, nemůže se tak zařadit do žádné skupiny, zůstává osamocena stranou od všech ostatních. Je to patrné ve scéně s dětmi, kdy si uvědomuje, že je stále mladá, přesto už mezi ně nepatří. „Otočila se v tom reji a byla jen o hlavu výš, ale tmavá ve svých strohých šatech. Ty dusily tělo, zatěžkávaly nohy. [...] Nebyla už děvče, ani matka. [...] Byla jenom vdova...“¹⁷

Útěchu ve své nelehké situaci nachází v sebemrškačství, ve fyzické bolesti, která odplaví bolest duše.

Po setkání s Ondřejem ve stáji se Lenora promění. Konečně odloží vdovský šat a celým srdcem se oddá Ondřejovi. Zamilovaná a po dlouhé době poprvé šťastná běží druhý den za otcem Blasiem dohodnout svatbu, která by posvětila jejich počínání. Ondřeje postaví před hotovou věc, poprvé sama jedná, jako by se probudila z dlouholeté letargie.

Její štěstí však nemá dlouhého trvání. Na svatbě podle tradice a z dobrého rozmaru políbí křížáka Armina, což se jí pak stane osudným. Podle pravidel řádu musí zemřít za svou troufalost, podle Armina navíc za to, že odloudila Ondřeje.

Tak se naplňuje její nelehký životní úděl a její smrt je začátkem tragického vyvrcholení příběhu.

1.3. PROSTOR

Příběh se odehrává ve 13. století, v Evropě poznamenané křížáckými výpravami směřujícími na jih k Jeruzalému i na sever do Pruska. V té době patřilo rozsáhlé území u Baltského moře Řádu německých rytířů, kteří do země přišli na pozvání knížete Konráda Mazovského na přelomu let 1225 a 1226. V pohanském Prusku se snažili zavést křesťanský způsob života.

Ruský sémiotik Jurij Lotman rozlišuje literární postavy na základě umístění v prostoru. Důležité je podle něj přesné ohraničení prostoru. „Hranica rozdeľuje celý priestor textu na dva nepretínajúce sa podpriestory.

¹⁶ Körner, Vl.: *Údolí včel*. Praha, Melantrich 1978, s. 90.

¹⁷ Tamtéž, s. 106.

Jej základnou vlastností je nepreniknuteľnosť.¹⁸ Statickými postavami v prostredí Vlkova jsou podle Lotmanova dělení Lenora a Ondřejův otec. Armin patří k prostředí severu, překročením hranic a vstoupením do cizího prostoru proto naruší harmonii světů a rozpoutá tragédii. Ondřej náleží do obou světů, je však nucen si vybrat jen jeden z nich.

Prostor Vlkova

Údolí, kde stojí tvrz Vlkov neboli Volfenberk, se nachází blízko vesnice Lešnice neboli Lanšperku, jak ji přejmenovali němečtí mniši. Zdejší krajina je vykreslena jako úrodná zem s loukami a lesy, kde je hojnost všech přírodních plodin. Uprostřed lesa na mýtině Ondřej umístil klát se včelami. Daleko od lidí, uprostřed ochranné přírody se cítí se svými drobnými přítelkyněmi v bezpečí.

Otcova svatba s mladičkou Lenorou se odehrává na konci léta, sváteční výzdoba domu je podle toho zařízena. „Také sloupová byla ověněna snad všemi květy pokročilého léta.“¹⁹ Je poklidný slunečný srpnový den, přesto jej Ondřej kvůli svatbě vnímá jako nepříznivý.

Prostor severu

Řádový hrad je vyličen jako studené nepřátelské místo, které mělo do krajiny přinést křesťanskou osvětu, místo toho ovšem příchod křížáckých rytířů přivodil zkázu, strach a vraždění.

Hrad je postaven z kamenů, které dobře odolávají krutým povětrnostním podmínkám. Vybavení hradu je velice strohé, mniši nocují v celách jen na skromných lůžkách, Ondřej – jako kající – spí jen na holé zemi. Ani sály nejsou nijak vyzdobeny, jak je to patrné z popisu klenutého sálu refektáře: „Při zdech stály lavice a truhly se znaky zemských mistrů, jinak byl sál holý a tmavý.“²⁰ Jen nad hradními kaplemi jsou vymalovány nápisy, nabádající k víře v Krista.

Velký prostor zaujímá v líčení krajiny moře. Malý Ondřej je ohromen, když vidí poprvé ve svém životě tak nesmírnou vodní plochu a považuje ji za doklad ohromné síly přírody. Moře mu připadá jako živé, jak si hraje

¹⁸ Lotman, J. M.: *Štruktúra umeleckého textu*. Bratislava, Tatran 1990, s. 261.

¹⁹ Körner, Vl.: *Údolí včel*. Praha, Melantrich 1978, s. 8.

²⁰ Tamtéž, s. 41.

s vlnami, vzpomínka na domov se přitom pomalu vytrácí. „Chladily, ale neuštkly, voda smíšená s jemným písek hladila tak hebce. Vlkov se svými houštinami i včelami prchal nenávratně s odpadající vlnou opět k obzoru, třeba dočista navždy!“²¹ Dětská radost je však vystřídána strachem a nepřátelstvím, které později trvá dlouhé roky. Armin zase využívá jeho umrtvující chlad, který potlačuje jakékoli známky života.

S mořem je spojen písek, podmanivý, měnivý a poddajný, přitom ale pevný a stálý. Sotva se na něj vylije voda, vzápětí osychá, jakoby nedotčen okolím. Sám smazává stopy, které by mohly napomoci sledovat uprchlíka.

Vedle moře je důležitou součástí života na severu Evropy řeka Visla, která poskytuje lidem obživu.

Voda v podobě deště je v novele velmi častým motivem, zobrazuje většinou momentální stav situace. Po Ondřejově útěku začne pršet tak silně, že déšť neumožňuje vydat se hledat uprchlého mnicha. Příroda tak napomáhá Ondřejovi v uskutečnění jeho snu.

Armin je také přitahován vodou, potůčky a řekami, vnímá jejich očišťující sílu, tisíci věčnou žízeň po Jeruzalému.

Kontrastní prvky mezi prostory

Ondřej na sklonku jara porovnává severskou krajinu s krajinou domova, vnímá prázdnotu a nepřítomnost života ve dnech, kdy se na Vlkově vše rodí a kvete a vzduch je provoněn nadcházejícím jarem.

Severské jaro se ke slovu hlásí jinými způsoby než jaro v Čechách. Očekávání vlídnějšího počasí lze vytušit jen z letmých náznaků přírody. Vlkovské jaro nastává daleko rychleji, ale přesto poklidněji. S jarem přichází do kraje mír, naděje a nový život.

Kontrastním prvkem mezi krajinou severu a vlkovským údolím je ticho, mrtvo, které nenaruší ani bzukot hmyzu, snad jen někdy zakřičí racek. Jediné, co kraj probudí z mrtvolného spánku, je volský roh nebo zvon, svolávající mnichy k modlitbám. „Žádný hmyz tu neobtěžoval, povětrím nezabzučela jediná moucha, ani včely. Nic. Mrtvo napohled, pevný řád.“²² Na Vlkově nikdy není absolutní ticho. Když není slyšet hlučná přítomnost lidí, ozývají se domácí zvířata, ptáci a hmyz, ohlašující jaro.

²¹ Körner, Vl.: *Údolí včel*. Praha, Melantrich 1978, s. 14.

²²Tamtéž, s. 14.

Podle Jindry Knopkové je opozice ticha a hluku, respektive zvukovosti a nezvukovosti nepostradatelnou součástí Körnerova prozaického díla. „Ticho je výrazem reflexe přítomnosti přírody v příběhu i jako kontext, pozadí, rámec komunikace postav a je příznakem přítomnosti přírody.“²³ Někdy je však velmi významné, nedokresluje pouze atmosféru, ale může signalizovat „porušení neutrálního stavu přírody (např. blížící se bouřku) nebo charakterizuje ‚nezvukovou‘ atmosféru v lidských obydlích.“²⁴

Stejně jako je nepřátelská krajina, jsou nepřátelští i lidé. Hlavně ze strachu před řádem, který za pomoc zrádci udílí kruté tresty. Pohané jsou v textu líčeni jako zákeřní lidé, řídící se jen svými pudy a instinkty, kteří odolávají snahám rytířů obrátit je na pravou víru a v hlubokých lesích vzývají stará pohanská přírodní božstva. Zvláště pohanské ženy jsou křížáky odsuzovány, jsou vnímány jako vtělení ďábla. „To ony třísnily i v den Kristova narození sníh krví a dobíjely ryby na modravém ledu. To ony uctívají vlky i o adventu, líbají mech a hady, otvírají temnotu snopy ohně jak hořící stoku, vábí do bažin řádové bratry a přemnohý jejich lákání podlehl.“²⁵

1.4. ČAS

Definováním času v literatuře se mezi jinými zabýval i francouzský literární teoretik Gérard Genette, jenž dělí zkoumaný čas na čas vyprávění a čas příběhu. „Příběhem se přitom míní souhrn sledu událostí, které jsou předmětem narativní výpovědi.“²⁶ Je složité změřit, jak dlouho trvá čtení díla, proto se jako čas vyprávění častěji určuje počet stran, na kterých je dané vyprávění realizováno.

Genette pojímá čas vyprávění jako „pseudotemporální“ jev – „rozebírá soubor vztahů mezi časem příběhu a časem vyprávění.“²⁷ Tyto vztahy dělí do tří oblastí: pořádek (poměr mezi temporální následností událostí

²³ Knopková, J.: Způsoby vyjádření mlčení v uměleckém textu. *Slovo a slovesnost* 64, 2003, č. 1, s. 22.

²⁴ Tamtéž, s. 22.

²⁵ Körner, Vl.: *Údolí včel*. Praha, Melantrich 1978, s. 24.

²⁶ Červenka, M. a kol.: *Na cestě ke smyslu*. Praha, Torst 2005, s. 200.

²⁷ Tamtéž, s. 201.

v příběhu a pseudotemporálním pořadím jejich představení ve vyprávění), trvání (poměr mezi časovým rozpětím těchto událostí a jejich textovým pseudo-trváním) a frekvence (vztahy mezi uskutečněným či neuskutečněným opakováním událostí příběhu a jejich možným opakováním ve vyprávění.)²⁸

Rychlost vyprávění je určována prostřednictvím zrychlování, zpomalování, elipsy nebo zastavení. Například elipsou vypravěč přeskakuje několik let Ondřejova života na začátku děje, chybí vyličení Ondřejova útěku z hradu a začátek cesty Armina do Čech. Každý popis, který autor užívá, vyprávění děje zpomaluje. Autor líčí krajinu, moře nebo způsob života uhlířů.

„Princip časového nesouladu, projevuje-li se jako různost pořadí, označuje Genette jako anachronii, a jestliže má podobu v nerovnosti trvání, pak jako anizochronii.“²⁹

Do anachronie můžeme zařadit retrospekci (návrát) a anticipaci (předjímání). Retrospekci, jak uvidíme dále, Körner ve svém díle používá, anticipace jako scéna časově předcházející ději se v díle nevyskytuje. Körner však používá motivy s anticipační funkcí, které jsou rozesety v díle.

Novela je zahájena svatební scénou, která je rozepsána jen na několika stránkách, následně vypravěč inscenuje složení Ondřejova řádového slibu na severu. Vzápětí děj přeskočí o několik let vpřed a ukáže již dospělého Ondřeje a jeho přítele Armina. Retrospektivně se vrací do chvíle večere, kdy mniši zjistí, že chybí bratr Rotgier. Retrospektivu pak použije autor ještě několikrát, například tímto způsobem popisuje Ondřejovo setkání s uhlíři a jeho noc s Dorotkou.

Dalším časovým skokem se děj z nehostinného severu přesunuje do Čech a sleduje rytíře Armina na cestě. Vypravěč přitom vynechá veškeré události příprav na cestu a líčí rytíře téměř u konce svého putování.

Dále vypravěč stručně popisuje pokračování Ondřejovy cesty domů. První část knihy Vlci končí ve chvíli, kdy Ondřej dorazí k hradu, a schovává svůj plášť, upomínku na dobu strávenou na severu. Nyní už mu nic nebrání vrátit se domů.

²⁸ Červenka, M. a kol.: *Na cestě ke smyslu*. Praha, Torst 2005, s. 201.

²⁹ Tamtéž, s. 201.

Druhá část knihy Včely začíná příchodem Ondřeje k tvrzi. Po rozpačitém přivítání se děj ihned posunuje k večeri, dál už vše pokračuje plynule bez náhlých časových skoků.

Při srovnání obou částí vidíme Genettem popsany rozdíl v zobrazení času. Na téměř stejném rozsahu stran (71 a 61) se odehrávají různě dlouhá časová období. Celá část Včely se odehrává v daleko kratším období než část první Vlci, která zachycuje dění více let. Zde sledujeme příběh během několika málo měsíců.

Retardační a retrospektivní funkci mají v díle vzpomínky. Armin se ve vzpomínkách vrací hlavně k bitvě u Akkonu a k tažení na Jeruzalém. Vzpomínky Ondřeje a Lenory se váží hlavně k Ondřejovu otci.

Děj zpomalují také pasáže líčící krajinu, vyznívání okamžiku a situace, vykreslující život ve středověku.

2. PÍSEČNÁ KOSA

Román *Písečná kosa* byl vydán v roce 1970 jako čtvrtá kniha již tehdy úspěšného autora. Současně je to první historická próza, kterou Vladimír Körner napsal.

Josef Galík o *Písečné kose* píše: „[...] je to román o lidském bloudění a marném hledání, román o lidské osamělosti, román – úzkostná zpověď o údělu člověka, o jeho postavení v čase a prostoru.“³⁰

2.1. POSTAVY

V této části práce se zaměříme na analýzu hlavních postav, a to Alwina ze Sovince, rytíře Hanna z Losangen, ctihodné panny Amalbergy a pohanské ženy Lony.

Alwin ze Sovince

S Alwinem se poprvé setkáváme jako s malým chlapcem, jehož otec jako většina mužů odjíždí na křížovou výpravu. Malý Alwin se touží přidat k výpravě a s otcem hledat svůj Jeruzalém, zůstává ovšem doma s matkou. Jakmile však doroste, vydává se v otcových stopách. Neohlíží se na matku, pro kterou doposud představoval celý svět.

Matčina nevěra, které byl chlapec svědkem, byla počátkem odcizování a ochlazení matčina a synova vztahu a důvodem jeho odchodu. Alwin ji vnímá jako zradu na mrtvém tatínkovi, které se on sám sice nedopustil, ale vstupem do řádu ji může odčinit. Přitom však nechce odejít, je to stále ještě chlapec, který touží být doma s matkou. Sváří se v něm pocity dítěte, mladého muže, zrazeného chlapce a syna, obdivně vzhlížejícího k otci.

Alwin má světlé vlasy a svým čistým, dětským vzhledem vzbuzuje v lidech důvěru. Komtur Rinno mu vysvětlí, že vzbuzovat důvěru je dar od

³⁰ Galík, J.: Literární tvorba Vladimíra Körnera. *Severní Morava*, 1987, sv. 53, s. 35.

Boha, současně je to však velká zodpovědnost. „Takový člověk by měl být dvojnásob ušlechtilý, aby se odvděčil.“³¹

Alwin si svůj osud vybírá sám, sám se rozhoduje, jak se svým životem naloží. Když složí řádový slib, necítí ani radost, ani úlevu z odpuštění hříchů, protože – vzhledem ke svému mládí – křesťanské desatero ještě nijak výrazně neporušil. Zdá se, že nedokáže domyslet následky svého činu. Ty pochopí až později, kdy si vše uvědomí a on pláče nad ztraceným dětstvím a matkou, kterou už nikdy neuvidí.

Pro Alwinovu postavu je typická nezúčastněnost, netečnost, jakýsi odstup od života. Silně vnímá pomíjivost a křehkost lidského žití. „Lišky doupata svá mají a ptactvo nebeské má hnízda na nebesích, jen syn člověka nemá, kam by hlavu složil.“³² Vše vnímá jakoby z dálky, vypadá to, jako by mu vše kolem bylo lhostejné.

Jeho velkým vzorem je otec, i když kvůli jeho časnému odchodu do Svaté země si ho Alwin příliš nepamatuje. Neustále se mu snaží vyrovnat, zavděčit se mu. Ve snu, který se Alwinovi zdá v cele řádového hradu, se mu otec zjevuje a Alwin si uvědomuje, jak si jsou podobní, syn je stejně starý jako otec v době, kdy odešel. „– Ty přece nesmíš umřít, Alwine. Dokud jsi naživu, budu žít taky já v tvou mysl. Přece bys na mě nezapomněl.“³³

Alwin je svým založením solitér, nevyhledává lidskou společnost, nejlépe se cítí sám. Silně vnímá, že nepatří mezi ostatní. Když přijde do řádového hradu Výspa a mluví se zemským mistrem, žádá proto o samostatnou celu. Není to jen pokání, ale i neschopnost sžít se s lidmi. Protože se s nimi neumí spřátelit, není schopen vcítit se do nich a nedokáže nikoho mít opravdu rád. Josef Galík o protagonistovi napsal: „Alwin jako všichni předcházející Körnerovi hrdinové je zaklet do pocitu osamělosti, do pocitu marné touhy – ve svých třiceti letech se stává rezignujícím člověkem, trpce moudrým: „Za celé své putování s řádovými bratry vlastně nenašel jediného dobrého přítele, Hanna (= z Losangen) mu bylo pouze líto a raději by se s ním nikdy nesetkal. V tom světě blízkou duši nenašel, nedokázal mít

³¹ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 69.

³² Tamtéž, s. 72.

³³ Tamtéž, s. 282.

rád ani žádnou ženu. A tak v něm nebylo zklamání k lidem a k nepřátelům.' /314/“³⁴

Také ve vztahu k Amalberze nebo k pohanské ženě Loně je apatický, pasivní. Vše, co činí, dělá jen proto, že se to od něj očekává. „Sestoupil s koně, přemohl v sobě ošklivost a se ztišeným dechem tu ženu políbil.

Odstrčila ho od sebe.

[...] Proč je všechno tak lhostejné, když si člověk myslí, že se mělo stát něco významného?“³⁵

„Byla těhotná. Mohlo to být Alwinovo dítě, nebo kohokoliv jiného, které čekala. [...] Slyšel ji plakat v sousední komoře, ale to ho nedojímalo.“³⁶

Alwin se celý svůj život touží vrátit zpět do krajiny idylického dětství, avšak „jeho touha po návratu domů, jíž je provázen od počátku své pouti, se nikdy nenaplní – s matkou a ztraceným domovem se setká už jen ve snu. Právě sen se nyní stává jedinou cestou k vnitřnímu smíru, jen ve snu jsou realizovatelné ideál a touha, jinak není možné porozumění.“³⁷

Hanno z Losangen

Hanno z Losangen vstupuje do řádu nedobrovolně. Jako druhorozený syn nemá jinou možnost. Se svou nezdolnou povahou z toho však miní vytěžit co nejvíc. Jeho vrozená ctižádostivost mu nedovolí utápět se v žalu z nechtěných životních zvrátů.

Rytíř je poznamenán krutým dětstvím. Prožil je s despotickým otcem, který Hanna nenáviděl pro jeho odlišnost, dále se starším bratrem Lotharem, který byl otcův milovaný syn, protože mu byl nejvíce podobný, s mladší sestrou Ulrikou, kterou díky své čistotě a jemnosti Hanno srovnává s Alwinem, a se slabou matkou, kterou otec nakonec donutil odejít z hradu. Několik let před Hannovým vstupem do řádu složila řeholní slib a stala se sestrou představenou.

Hannovou jedinou touhou bylo dostat se pryč z nelaskavého domu. Když skládal řeholní slib, přál si dokonce změnit jméno, aby mu už nic nepřipomínalo neradostný domov a on se mohl rozloučit se svou minulostí. Při příchodu k hranicím území řádu proto říká: „Dostaneme se mezi vlky,

³⁴ Galík, J.: Literární tvorba Vladimíra Körnera. *Severní Morava*, 1987, sv. 53, s. 36.

³⁵ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 127.

³⁶ Tamtéž, s. 192.

³⁷ Galík, J.: Literární tvorba Vladimíra Körnera. *Severní Morava*, 1987, sv. 53, s. 36.

možná budeme jíst kořínky, ale bude nám lépe než doma s těmi, co nás vyhnali.“³⁸

Hanno je tragickým zosobněním „sváru nehybného, zkostnatělého vztahu ke světu, k lidem kolem sebe na jedné straně a volného, ke svobodě se deroucího života na straně druhé.“³⁹ Je poznamenán špatnou výchovou, „která deformuje, až zcela ničí normální lidské vztahy.“⁴⁰ Proto, když přirovnává Alwina k sestře Ulrice, nejraději by je zabil pro jejich čistotu, která se na tento zkažený svět nehodí. „Mám jenom jednu sestru, Alwine. Má stejné vlasy jak ty, proto s tebou mluvím. Podobáš se jí trochu, taky je to ještě spíš dítě. Takové mají rodiče zabíjet, když přijdou na tento svět. Jsou moc čistí.“⁴¹ Hanno se upnul na Alwina jako na jediného přítele, protože jsou vrstevníci a také právě proto, že mu tolik připomíná drahou sestru.

Konflikt začíná ve chvíli, kdy Hanno a několik dalších mladých rytířů napadnou komtura Rinna a společně ho zabijí. Komtur prohlédl Hannovu povahu již dávno. „Byl druhorozený, vzali mu všechny radosti a bezpečí domova, pro jeho ctižádost zbývá už jen řád. A ctižádost má vepsánu v obličejí, v každém pohnutí ruky. S tím by nebylo dobré setkat se o samotě. Sebejistý, pozlacený bůžek.“⁴²

Po vraždě komtura se děj románu od Hanna odklání a setkáme se s ním až ve třetí části knihy, na řádovém hradě Výspa. Kvůli Alwinově nevědomé zradě je odsouzen a za trest zadržán. Hanno však Alwinovi odpouští, stále je pro něj nejlepším, jediným přítelem.

Podobně jako Alwin, také on touží po klidu, rozjímání a samotě. Proto po omilostnění a usmíření s Alwinem odjíždí dál na sever, kde hodlá žít bez jakéhokoli kontaktu s lidmi.

³⁸ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 59.

³⁹ Galík, J.: K typologii prózy Vladimíra Körnera. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Philologica. Studia bohemica*. Ed Juráňová, J., sv. 50, sv. 3 1984, s. 65.

⁴⁰ Tamtéž, s. 65.

⁴¹ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 46.

⁴² Tamtéž, s. 52.

Amalberga

Ctná panna Amalberga je ztotožněním ryzí duchovní čistoty, kterou neposkvřuje ani náznak tělesného hříchu. Na svém hradě žije osaměle, její matka a sestry zemřely, otec, který ji zaslíbil rytíři Roderichovi z Clee, zmizel. Jeho touha po Jeruzalému byla silnější, proto znovu odešel a Amalberga ho už nikdy neviděla, pro ni dávno zemřel. Nemůže tedy porušit slib daný mrtvému. Oddaná a poslušná trpělivě čeká na budoucího manžela. A i když pozná Alwina a zamiluje se do něj, ani tehdy nechce porušit slib.

Lidé podivínskou Amalbergou opovrhují, noví křesťané se jí bojí, dětem je pro smích. Odívá se celá do černého, kápí si zakrývá obličej. Nosí smutek za rodinu i za svůj nešťastný, osamělý osud.

Poprvé si neoblékne černé šaty, když jede před svatojánskou nocí s Alwinem na projížďku ukázat mu své oblíbené tajné místo. Jeho přítomnost v ní budí dosud nepoznané city. Přesto se brání, když se ji Alwin pokusí políbit, ctnost a slib čistoty v ní jsou silnější. Má strach, že by pak byla jako pohané, kteří se řídí jen pudy a instinkty. „– Ne, Alwine, – řekla smutně. – Chceš být jako oni? Jako ti pohaní nebo psi? –“⁴³

Velký zlom v jejich pocitech nastává v noci Jana Křtitele. Poprvé se odevzdá Alwinovi, osudově se s ním spojí. Ví, že je to naposledy, kdy je neposkvřená, relativně svobodná. Jemu jedinému se odevzdá dobrovolně, spojí s ním svůj život. „– Kamkoli teď půjdeš, tam půjdu i já. [...] Kam si lehneš, tam bych chtěla spát také. A kdybys byl slepý, vodila bych tě po světě, abys našel znovu světlo, mýma očima. –“⁴⁴

V důvěrné chvíli Alwinovi prozradí, že odejde do kláštera. Později v noci ji její budoucí manžel Roderich z Clee a jeho spolubratr Iwy znásilní a zbijí v hradní věži. To se několikrát opakuje. Toto mučení dosáhne vrcholu v den jejich svatby. Amalberga se i za cenu ztráty vlastní spásy pomstí za všechno utrpení. Pro ostatní, kteří se jí až dosud báli a snad i štítily, se zabitím krutého manžela stává světicí, „čistou pannou ctností“⁴⁵, která pro uchránění své čistoty raději zabije, než by se nechala pošpinit. Za svůj čin je

⁴³Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 127.

⁴⁴ Tamtéž, s. 148.

⁴⁵ Tamtéž, s. 209.

odvezena do kláštera v Rize, kde žijí nejpřísnější sestry. Splní se tedy její osud, se kterým se svěřila Alwinovi.

Amalberga závidí pohanům jejich volnost, smyslnost, bezstarostnost a nenávidí je kvůli tomu, že nemůže být jako oni, že je tolik odlišná a osamělá. Jediné, co ji drží při životě, je pýcha a pohrdání lidmi. Nehodí se pro tento svět, neboť je příliš čistá.

Podle Iva Vyskočila, který se zaměřil na analýzu ženských hrdinek v Körnerových prózách, je Amalberga typickou představitelkou „ideálu ženy – světice“, jejíž předobraz můžeme nalézt v Panně Marii: „Doposud ctí Amalberga především věří v neoddělitelnost duše a těla. Zároveň si uvědomuje, že tělo je zastoupením zla (hmotná podstata) a duše je zastoupením dobra (nehmotná podstata). Její tělo podléhá svodům tohoto světa, závidí pohanům jejich způsob života. Díky své víře však ví, že je to neslučitelné s touhou po věčnosti duše, a když se blíží její konec, je ráda, že nastane odpoutání duše od těla, pozemského od nadpozemského.“⁴⁶

Lona

Lona je přímým protikladem k postavě Amalbergy, je zobrazením čisté tělesnosti. Ivo Vysoudil ji zařadil ke Körnerovu typu ženy – milenky. Tyto postavy „s sebou nenesou žádnou duchovní podstatu, představují jen erotické vzrušení, zbavené závazků lásky.“⁴⁷

Radostně přivítá Alwina, nechá ho žít s nimi v osadě, pak na něj ale stejně rychle zapomene, když se v zimě vrátí domů jejich pohanští muži a Alwin musí uprchnout, aby si zachránil život.

Lona nemyslí, jako nová křesťanka, na spásu a na věčný život po smrti, nestará se o minulost ani o budoucnost. Žije přítomností v úzkém spojení s přírodou, stejně jako všichni ostatní bývalí pohané – noví křesťané ze severu.

⁴⁶ Vysoudil, I.: Žena jako symbol v prózách Vladimíra Körnera. In: *Žena v české a slovenské literatuře*, Opava, Slezská univerzita 2006, s. 191.

⁴⁷ Tamtéž, s. 190.

2.2. PROSTOR

Prostor románu *Písečná kosa* je z převážné části zasazen na sever Evropy, na území Řádu německých rytířů podél řeky Visly, vtékající do Baltského moře. Sever přitom můžeme rozdělit na několik lokalit. Na výšinu Bergrun, kde probíhá bitva křižáků s pohanskými Prusy, na hrad a město Tolberk, v němž panna Amalberga ošetřuje zraněné rytíře, dále na pohanskou osadu, kde Alwin stráví léto a část zimy ve společnosti pohanky Lony, a nakonec na řádový hrad Werder (Výspa). Zde stráví kající se Alwin několik let.

Na začátku knihy se děj odehrává také v Čechách na hradě Sovinci. Na několika stranách je vyličen také Jeruzalém, svaté město, kam mířily kroky mnoha poutníků a křižáků, mezi nimi i Alwinova otce. V závěru knihy je vykreslena bitva s Tatary.

Některé postavy jsou spjaty s určitými prostory. Amalbergu najdeme jen na hradě Tolberk, pohanka Lona žije v osadě u moře a Hanno z Losangen se pohybuje v prostorech spojených s řádem.⁴⁸ Alwin, jako hlavní postava, se pohybuje ve všech prostorech.

Pro Körnerovy prózy je typické černobílé vidění světa. Autor zvláště upozorňuje na kontrasty v přírodě, například na obrovskou černou masu vody a v ní bělostné racky.

Körner k popisu prostoru nevyužívá jen zrak, ale i další lidské smysly, jako sluch a čich: „Noc pak slábla. [...] Do zesvětlující tmy se probouzely ptačí hlasy, z hradních příkopů zvoněla lípa a k ránu také jasmín.“⁴⁹

Pro věrohodné zachycení prostředí evropského severu se Vladimír Körner nechal inspirovat „návštěvou řádového hradu Malbork a gotické Toruně i studiem odborné literatury.“⁵⁰ Jeho popisy, kterým věnuje velkou pozornost, jsou přesné a detailní a zaměřuje se v nich zejména na přírodu.

Na severu je příroda divoká, nespoutaná, nejtypičtějším živlem je voda. V Čechách zpustošených křížovými výpravami si vypravěč všimá

⁴⁸ Poprvé se s ním sice setkáváme na Sovinci, důvodem jeho příchodu je však odvedení chlapce do řádu na sever.

⁴⁹ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 251.

⁵⁰ Dokoupil, Bl., Zelinský, M. a kol.: *Slovník české prózy 1945–1994*. Ostrava, Sfinga 1994, s. 183.

zarostlých lesů a vyschlých koryt řek. Vypálený rodný dům rytíře Kuny z Olzic s otrávenou studnou se stává symbolem zmařených životů kvůli válce. Sovinec je naopak popisován jako bezpečné útočiště, s jeho popisy se pojí pocity klidu, jistoty a lásky. Nejčastěji se líčí činnosti spojené s domácími zvířaty, poklidné jezírko s rybami a planiny se včelami.

V následující pasáži rozebereme nejpodstatnější prostory, ve kterých se románový příběh odehrává. Je to hrad Tolberk, pohanská osada, výšina Bergrun s písečnou kosou a řákový hrad Výspa.

Tolberk

Když je zraněný Alwin zachráněn z písečné kosy, ocitne se na hradě Tolberk, obývaném podivínskou Amalbergou. Alwin z celého hradu detailně pozná jen místnost, ve které je ošetřován. Pokoj je tmavý, strop tvoří trámy začerněné od ohně z loučí a svíc. Alwin oknem pozoruje nekonečně prázdnou oblohu a kousek střechy hradu. Z nádvoří k němu doléhá křik pohanských dětí. Místnost je téměř zarovnaná různými knihami a přístroji, které Amalberžin otec sesbíral všude po světě. Pro ni je to však teď jen bezcenné harampádí.

Kamenný hrad plný chladu se po odchodu otce stává pro ubohou Amalbergu spíše vězením než domovem. Nad vstupní branou visí zvon, jenž má zazvonit při příjezdu Amalberžina ženicha. Zatím však zůstává hluchý, a tak se Amalberga trápí a ukrývá se před světem ve vysoké věži, kde žije jako kajícnice. Tam nedolétne lidský smích, není tam vidět, protože nikde nejsou žádná okna. Amalberga spí na kamenné zemi a dírou ve střeše pozoruje hvězdy.

V každém prostředí si Alwin všimá něčeho jiného, co daný prostor charakterizuje. Pro Tolberk jsou typické krvavě rudé červánky při západu slunce. Mohou symbolizovat utrpení Amalbergy, Alwinovu tragickou minulost, slunce pohanského soumraku.

K prostoru Tolberka patří také prostor lesní planiny a propasti, kam Alwina vede Amalberga. O takovém poklidném místě k žití dívka neustále sní. Na planině se nachází chatrč a kláty se včelami. Společně dojdou i nad propast, kam by se Amalberga nejraději vrhla a ukončila své trápení.

Pohanská osada

Alwin se do osady dostává za bouře s křižáckou lodí jménem Aldona, jedoucí pro náklad ryb. V osadě nejsou přivítáni podle očekávání. Pohanské ženy a děti po nich vrhají kameny a hrozí zbraněmi, protože jim křižáci odvedli muže a znásilňují ženy.

Lona nalezne Alwina na kraji osady a odvede ho do své dřevěné chýše. Tam Alwin potká pohanskou dívku a Loniny děti.

Osada v zálivu, jak brzy Alwin pozná, je pokojným místem soužití lidí, ryb a ptáků. Voda je nezanedbatelnou součástí života zdejších obyvatel. V létě je moře příjemné a klidné, během štormu, poslední největší bouře léta, je smrtící masou vody, v zimě ledové a obrovské plující kry dokážou zničit vše živé, co jim stojí v cestě: „Severská zima vládla nad celým krajem. Přes noc začal zamrzat záliv. Do tmy zaznělo svištění a pukání rychle se vršícího ledu. Divoké labutě ani nestačily odlétnout, tak je mráz překvapil. Stále hlouběji se stahovaly do posledních pásů volné vody, shlukovaly se ve středu zálivu a snad doufaly, že soudržností uniknou ledu. Mráz však byl rychlejší než ptáci, ve stále se menších kruzích se ledové kry svíraly a do nepřehledné zimní noci pak zazníval rachot spojujícího se ledu.“⁵¹

V zálivu se nachází ústí několika řek do moře, především Visly. Mísí se tu sladká i slaná voda, žijí tu tedy ryby sladkovodní i mořské. V písku mají hnízda nejrůznější ptáci a právě jich si Alwin nejvíce všimá. Jsou totiž spolehlivým indikátorem počasí. V překrásných dnech plných slunce jich na obloze krouží nespočet, a když se blíží bouře nebo když se stmívá, ptáků ubývá.

Výšina Bergrun

Alwinova první bitva s pohanskými Prusy se odehrává na výšině Bergrun, kde je všude jen písek a voda. Vrby, rostoucí na Bergrunu, nemají listí, jsou osekané a holé, tráva kolem je hnědá a ohnutá věčnými lijáky. Zrádné mělčiny dokážou stáhnout koně s jezdcem do hlubin. Ohromná síla vln rozbíjí vlnolamy a ve vodě plují mrtvá těla a rozbité štíty a zbraně. Atmosféru místa zkázy dokresluje déšť a zatažená obloha. Po bitvě zraněný Alwin uprchne před Prusy do moře na velkém štítu. Zachytí ho písečná

⁵¹ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 203.

kosa a jako zjevení se objeví bytost v bílém, pohanská dívka, která ho vezme k lidem a zachrání mu život.

Písečnou kosu tvoří obrovská masa písku, objímající záliv, spojující moře s nebem. Při prvním spatření z dálky se Alwinovi zdá nepatrná. Teprve postupně zjišťuje její skutečnou velikost a sílu.

Když se Alwin po letech vrátí z hradu, aby se naposledy podíval na místa, kde toho tolik zažil, výšina Bergrun i kosa jsou už úplně změněny. Jsou zarostlé různými trávami a keři, v křoví se schovávají ptáci a malá zvířata. Ze symbolů zmaru a smrti se stala místa plná života.

Hrad Výspa

V hradu se Alwin ocitl dobrovolně v čase, kdy se blížila postní doba na konci března. „Hrad měl prazvláštní obrys oproti obvyklým čtyřhranům, byl to pětibok podobající se podkově, s vysokou věží na sever. Stál na staré mořské duně a na zbytku bývalého pruského opevnění, podkovitý půdorys si vynutil samotný ráz krajiny.“⁵²

Když Alwin přichází k hradu, začíná pršet, stejně jako když se blížil k Lonině osadě.

Hrad byl postaven z cihel, vytvořených podle pevných cihel z desáté legie impéria římského, dovezených v létě 1229 z Orientu, připravený odolat jakémukoli útoku nepřátel a neúprosnému toku času.

Je rozdělen na vnější a vnitřní. Vnitřní je obydlen řádovými rytíři, kam nikdo jiný nemá přístup. Vnější hrad obývají sluhové, knechti a řádoví otroci. Sem, mezi nejposlednější z posledních, poslal Alwina zemský mistr Ulrich Hunnenberk. Zde nachází jen špinu, nepřátelství a bolest.

Když se konečně Alwinovi podaří zařadit se zpět mezi řádové bratry, bydlí jako jediný, kromě zemského mistra, v samostatné cele. Jeho cela je prostá, zbavená všeho osobního, hřejivého. Je tam umístěna pouze postel a truhla s rytířskou výstrojí a na zdi visí Alwinův meč.

Přestože řád je zasvěcen Panně Marii, ve znaku hradu má „racka klovajícího zdechlou rybu na modrém poli, a ne Pannu.“⁵³ To značí skutečnou orientaci řádu – boj, a nikoliv křesťanskou lásku, personalizovanou milující Marií. Racek symbolizuje přírodu severu. Ryba je

⁵² Tamtéž, s. 213.

⁵³ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 213.

symbolem Visly, téměř jediného zdroje obživy. Toto zobrazení zpodobňuje smrt, která je neoddelitelnou součástí života na severu. Ať už se jedná o smrt přirozenou, nebo o obětování v boji za šíření křesťanských myšlenek. Patrný je rovněž další charakteristický rys řádu, a sice pohlcování a zabírání pohanského území ve prospěch řádu, jež symbolizuje vítězství ušlechtilého racka nad slizkou rybou.

2.3. ČAS

Román se odehrává ve třináctém století, na rozdíl od novely *Údolí včel* je časově pevně vymezen lety 1215–1229 v předejře a 1241 v dojře. Předejra věrně kopíruje historické události, křížové výpravy do Jeruzaléma, papežovu osobnost. Uvádí čtenáře do děje a navozuje atmosféru uplynulého věku. Historických okamžiků používá autor jako záchytných bodů k vyprávění: „29. května 1218 přistáli v Egyptě poblíž Damietty, města, které bylo perlou nevěřících a klíčem k Nilu a muslimanské říši. [...] Na den sv. Bartoloměje začal boj o věž na říčním ostrůvku delty Nilu. [...] Za úsvitu dne 5. listopadu 1219 pevnost Damietta padla. [...] Teprve po deseti letech, po smrti papeže a po nové klatbě, 17. března 1229, dosáhli křížáci se svým císařem bez bojů chrámu Božího hrobu.“⁵⁴

Čas vyprávění se v každé části knihy liší. V předejře se na jedenácti stranách rozehrává dění v Evropě a Svaté zemi během čtrnácti let.

Část první o dvaasedmdesáti stranách vypravuje o rytíři Kunovi z Olžic a jeho návratu domů a o Alwinově cestě k řádu od jeho odchodu po první bitvu u Bergrunu. Časově není tato pasáž nijak upřesněna.

Část druhá, nazvaná Nanebevstoupení Panny, začíná na Tolberku, z vnitřního monologu Amalbergy se dozvídáme, že Alwin tu už celé jaro leží v bezvědomí. Začíná léto. Celá třetí kapitola Propast vypravuje o jednom dni, kdy Alwin s Amalbergou vyjeli na koních na její nejoblíbenější místo. Další kapitola Noc Jana Křtitele popisuje jedinou, zato však přelomovou noc v životě Amalbergy i Alwina. Poslední čtyři kapitoly z druhé části se věnují Alwinovu pobytu mezi pohany, který trvá od svatojánské noci do poloviny zimy. Druhou polovinu prožije Alwin u mnichů, kteří ho zachránili před

⁵⁴ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 17–18.

zmrznutím. Jeho pobyt je popsán jen na třech stranách poslední kapitoly druhé části.

Část třetí začíná Alwinovým příchodem do hradu Výspa před velkým půstem. Postní měsíc je ztvárněn v celé druhé kapitole. První věta čtvrté kapitoly nazvané Pozdní léto přesně určuje roční dobu: „Stromy už odkvetly, byl červen.“⁵⁵ V polovině této kapitoly se mění Alwinovo postavení v hradu. Je konečně povolán do vnitřního hradu mezi rytíře. Na ploše dvačtyřiceti stran je rozepsán jeho život ve vnějším hradu, není ovšem přesně určeno, jak dlouho žil mezi knechty a řádovými otroky. Na následujících čtyřiceti stranách do konce sedmé kapitoly potkáváme Alwina již jako řádového rytíře. Prostřednictvím pouhých šesti stran autor popisuje tři roky rytířova života. Později se dozvíme, že v hradu strávil dlouhých sedm let. V poslední kapitole se Alwin vydává na poslední cestu místy, na něž má tolik vzpomínek.

Dohra je datována rokem 1241, kdy do Evropy vtrhly hordy Tatarů a pustošily města a vesnice. Posledním datem knihy je 9. duben 1241, den bitvy u Lehnice, které se v románu zúčastnili také Alwin s přítelem Hannem a oba v ní položili život.

Spisovatel nezaměřuje přímo svou pozornost na přesné datování. Pro časové zařazení některých událostí je třeba hledat nepřímé časové odkazy. „Alwin mohl po třetím roce v hradě vyjíždět jako všichni ostatní řádoví rytíři k půldennímu rozjímání do volné přírody.“⁵⁶

Místy můžeme v knize najít záchytný bod datace, buď přesné časové určení (například svatojánská noc z 23. na 24. června), anebo konkrétní událost. Tou je nebezpečný šstorm, který sice nemá přesně určené datum, avšak zcela přesně odděluje dvě roční období. V křesťanském kalendáři představuje podobnou limitaci velký velikonoční půst. Jeho trvání je označeno jako „postní měsíc umučení a vzkříšení Spasitele Ježíše Krista.“⁵⁷

Retrospektiva ve formě vzpomínek a snů je v románu užívána velice často. Postavy vzpomínají na dávné události, na domov, ale i na příhody, které se staly nedávno. Osobní vzpomínky tvoří rozsáhlé, několikastránkové pasáže. Jedinou postavou, u které se retrospektiva neobjevuje, je pohanka

⁵⁵ Tamtéž, s. 249.

⁵⁶ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970 s. 259.

⁵⁷ Tamtéž, s. 225.

Lona. Tuto skutečnost můžeme vyložit tak, že nikdo z pohanů nemyslí na minulost. Za Alwinova pobytu v pohanské osadě proto autor neuplatní ani jednu retrospekci.

Stejnou váhu jako retrospekce mají v knize sny a fantazie. Slouží k bližšímu poznání povahy postavy, nijak však neposouvají děj. V některých případech je složité určit, zda se jedná o pravdivou vzpomínku, nebo si postava pouze něco představuje a vymýšlí.

3. SROVNÁNÍ PRÓZ

Nyní srovnáme poznatky o postavách, prostoru a času obou děl a následně se zaměříme na motivy, kompozici a vypravěče. Jelikož v těchto kategoriích ve srovnávaných prózách nejsou velké rozdíly, tato kapitola bude společná.

3.1. POSTAVY

Zásadní rozdíl mezi protagonisty děl je ten, že Ondřejův život byl předem určen. O ničem, s výjimkou svého útěku domů, vlastně sám nerozhodl. Do řádu ho poslal otec, svatbu sjednala Lenora. Naproti tomu Alwin veškerá životní rozhodnutí vykonal osobně. Má vládu nad svým životem, přesto se však chová, jako by na ničem nezáleželo. Jako by to nebyl jeho vlastní život, ale jako by patřil někomu jinému, cizímu, na kom vůbec nesejde.

Hlavní postavy obou děl mají podobné rodinné zázemí. Oba muži jsou mladí šlechtici, žijící na rodné tvrzi jen s jedním z rodičů. Ani jeden z otců se synem v dětství nestrávil mnoho času. Ondřejův otec poslal syna pryč, Alwinův otec zase odešel na výpravu, když byl chlapec ještě příliš malý. Proto si chlapec na svého otce uchovává jen útržkovité vzpomínky. I přesto je otcové velmi ovlivnili a oběma záleží na tom, aby se otcí zavděčili a zalíbili.⁵⁸ Matka je v obou případech vnímána jako záruka bezpečí.

Ivana Vízdalová si ve své stati *O jednom typu moderní prózy* povšimla specifické nadčasovosti obou hrdinů a shrnula ji takto: „Ondřej z Vlkova i Alwin ze Sovince jsou vybaveni senzibilitou a historickou zkušeností člověka 20. století. Pokoušejí se najít odpověď na otázky, před které autora staví jeho současnost. Prožívají dobově podmíněné pocity osamělosti, odcizení a smutku nad nemožností překlenout propast mezi sebou a svými současníky, nad opuštěností člověka, který prosazuje své morální zásady ve střetnutí s pragmatickým pojetím života.“⁵⁹

⁵⁸ Zde můžeme nalézt paralelu také s životem empirického autora. František Körner byl zastřelen 7. května 1945 v boji s německou armádou, když bylo jeho synovi pouhých šest let.

⁵⁹ Vízdalová, I.: *O jednom typu moderní prózy*. *Literární měsíčník* 1989, s. 95.

Zatímco středověký člověk se neptá, jaké by mohlo být jeho místo, jak by mohl se svým životem naložit, Ondřej a Alwin relativizují a hodnotí své dosavadní životy, jejich názory jsou typické pro člověka 20. století. Vzpírají se předurčenému životu v řádu, chtějí si sami zvolit způsob života. Nevěří na pověry a povídačky starých, důvěřují jen sami sobě.

„Mluví pravdu? ptal se Ondřej sám sebe, nebo říká jen to, čemu ve skutečnosti sám nedokáže uvěřit. Bylo to jako sen.“⁶⁰

S druhou mužskou postavou se pojí zásadní rozpor. Po vstupu hlavního hrdiny do řádu je nejprve jeho nejlepším přítelem, avšak po nadcházejících bouřlivých událostech se stává jeho úhlavním nepřítelem. Oba chlapcům nabízejí přátelství, Hanno z toho důvodu, že mu Alwin připomíná mladší sestru, a Armin, starší než Ondřej, se rozhodne malému vyděšenému chlapci ulehčit vstup do nového prostředí.

Rozdíl je také v popisu obou křížáků. V románu se o Hannovi dozvídáme spoustu informací o jeho povaze i minulosti. Do řádu nevstoupil dobrovolně, musel jako druhorozený opustit domov. Jeho základním povahovým rysem je ctizádost, světský cit, který způsobí, že spáchá vraždu.

O životě Armina se mnoho informací nedozvíme. Průběh jeho dětství je čtenáři utajen, víme, že se s řádem dostal až do Svaté země. Jeho chování podmiňuje touha po spáse, Armin vystupuje jako pravý rytířský ideál všech ctností.

Další důležitou roli hrají v Körnerových prózách ženské postavy. Podle analýzy Iva Vysoudila⁶¹ můžeme Lenoru z novely *Údolí včel* určit jako syntézu dvou typů ženy – matky a ženy – milenky. V románu jsou oba typy odděleny. První typ ženy – matky je představován Amalbergou, která Alwinovi zachrání život, druhý typ ženy – milenky zobrazuje Lona a bezejmenná pohanská dívka, žijící s Alwinem v osadě.

Třetí typ ženských postav prezentují v obou dílech slepé dívky, se kterými se setká Armin von der Heide při pátrání po Ondřejovi a rytíř Kuna z Olžic, jenž potká děvče na své cestě domů. Tyto „rozumné děti“ pomáhají rytířům překonat strasti života a nabízí jim únik z reality. „– Chtěla bych,

⁶⁰ Körner, Vl.: *Údolí včel*. Praha, Melantrich 1978, s. 29.

⁶¹ Vysoudil, I.: Žena jako symbol v prózách Vladimíra Körnera. In: *Žena v české a slovenské literatuře*, Opava, Slezská univerzita 2006, s. 189-192.

abys byl také slepý. Šli bychom pořád spolu, až přijdeme k propasti a spadneme dolů. –⁶²

3.2. PROSTOR

Základem je rozpor mezi deskripcí Čech a severu. Čechy, jako místo Ondřejova i Alwinova dětství, jsou popisovány pozitivně, jako místo bezpečí a naděje, kde úrodná půda dává obživu a kraj hýří barvami, hlavně v jejich snech a vzpomínkách. Výjimkou je pohled rytíře Kuny, který se vrací z výpravy a vidí, jak válka zpusťovala zemi. Pro něj představuje vlast naopak kraj mrtvých.

Prostředí severu je v novele celé zobrazováno negativně, nepřátelsky. Základními deskriptivními prvky jsou voda, vítr a chlad. Autor navíc severský prostor popisuje jen v kontrastech bílé a černé. Alwinův sever je však obsáhlejší, poznává nejen řádový hrad a divokou přírodu, ale i lidská sídla. V Tolberku vnímá kromě černobílého světa i rudě krvavé červánky, ve městě cítí zápach ryby. Osada naopak vyznívá velice idylicky, nikdo nemá starosti o minulost nebo o budoucnost, v létě se děti koupou v teplém moři. Klidný letní život násilně přetrhne zuřivý štem a přicházející zima.

V rozsáhleším románu je nadto líčen Jeruzalém při příchodu křížáků. Svaté město, nevinně bílé všudypřítomným pískem, je svědkem necudností a zvrhlostí nešťastných poutníků.

3.3. ČAS

Základním rozdílem mezi zobrazením času v prózách je časové určení. V novele není ani jednou přesná datace, děj románu je časově ohraničen. V obou příbězích se často vyskytuje retrospektiva, anticipace se vyskytuje ve formě motivů nebo ve snech a fantaziích hrdinů.

V Körnerových dílech nezáleží na konkrétním zasazení příběhu do určité doby, čas je vnímán jako existencialistický boj velkých dějin s malým člověkem. Jak uvádí Ivana Vizdalová, Körner „zobrazuje postavy, které se svým způsobem uvažování a řešení problémů vymykají psychickému

⁶² Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 31.

a filozofickému světu středověkého člověka.⁶³ Autorovi nejde o vyličení života ve středověku, zajímá ho filozofický střet malého člověka s velkými dějinami, válčujícími obyčejný lid.

To je patrné i z výběru postav, které jsou všechny fiktivní, neobjevuje se žádná skutečná historická osobnost. Autor také nezachycuje žádné významné historické okamžiky, např. bitva, korunovace krále atd.⁶⁴ I když příběh pouze zasazuje do obecných historických reálií, i tak má spisovatel rozsáhlé a detailní znalosti o tehdejších životě.

Körner příliš neexperimentuje s časem a dalšími literárními postupy. Jeho vyprávění je založeno na filmovém vidění světa. Pracuje s „vědomím časového prahu. Spisovatel vědomě předkládá limitní situace v osudu protagonistů buď hned na začátku jejich životní dráhy, anebo se jim poznání prahu času stává životní metou.“⁶⁵ Po jejím dosažení se čas jakoby zastavuje, veškerý děj ztrácí smysl.

3.4. MOTIVY

Blahoslav Dokoupil⁶⁶ se ve své studii věnuje motivům, jež se opakovaně objevují v Körnerových prózách. Jako nejvýraznější typ motivu shledává motiv návratný, představovaný opakujícími se motivy vody, vlků, včel, kříže, beránka nebo krve. Podle Dokoupila mají motivy šest základních funkcí – anticipační, komemorační, charakterizační, spaciální, symbolickou a mytizační. Tyto funkce demonstruje na Körnerově prvotině *Střepiny v trávě* (1964). My zde tuto typologizaci použijeme a uplatníme ji na srovnávaných prózách.

Funkci anticipační neboli předjímající mají různí ptáci, především racci. Když se Alwin prochází městem, uvidí racka klovajícího zdechlou

⁶³ Vízdalová, I.: O jednom typu moderní české prózy. *Literární měsíčník* 18, 1989, č. 1, s. 95.

⁶⁴ V románu *Písečná kosa* sice jsou historické osoby a okamžiky zachyceny, nejsou ale důležité pro děj.

⁶⁵ Novotný, Vl.: Existenciální koncepce času v tvorbě Vladimíra Körnera. In: *Čas v jazyce a v literatuře; Sborník z mezinárodní konference*, Ústí nad Labem, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně 2005, s. 415.

⁶⁶ Dokoupil, Bl.: Motivická výstavba prvních próz Vladimíra Körnera. In: *Zlatá šedesátá – česká literatura, kultura a společnost v letech tání, kolotání a... zklamání*. Red. Radka Denemarková, Praha, Akademie věd České republiky 2000.

rybu. Později, když se dostane do řádového hradu, zjistí, že znakem hradu je racek s rybou.

Tuto funkci může mít také Alwinův odraz ve vodě při odchodu ze Sovince. Vidí se s ošklivou jizvou na čele, která se později vrací v jednom ze snů a symbolizuje jeho budoucí životní útrapy a nesnáze.

Snaha křížáků o duchovní rozvoj je znázorňována jejich připodobňováním k andělům se zlomenými křídly. Andělé se často objevují s vidinou soudného dne. Křížáci se za příchod soudného dne modlí, touží po tom, aby tento nekřesťanský svět poznal moc Boha a přestal vzývat falešná přírodní božstva.

Komemorační funkci zastává motiv včel. Ty hrdinům připomínají domov, na který zapomněli, bzukot včelky Ondřejovi připomene Vlkov. „Včely představují živel tvořivý, jsou v novele symbolem domova a krajiny oplodněné lidskými touhami a prací.“⁶⁷ Název novely *Údolí včel* také připomíná ztracený laskavý domov, jež se Ondřej pokouší znovu nalézt.

Charakterizační funkci mají profily postav. Ženy jsou vždy silné jak tělesně, tak povahově, mužské postavy jsou typické svou křehkostí a slabostí. Muži vyhledávají silné ženy podobající se matkám, které v dětství ztratili.

„[Amalberga] cape svýma těžkýma a tlustýma nohama po vyhřáté zemi...“⁶⁸

„Čekalo na něj veliké a plápolavým světlem orámované tělo, pletence vlasů svázané kolem hlavy a utažené šňůrkou pod bradu.“⁶⁹

Další funkci spaciální neboli doprovodnou zabírají přírodní motivy, které slouží nejenom pro dokreslení atmosféry, ale fungují též jako paralelní nebo kontrastní obraz dění. Kupříkladu při bitvě na výšině Bergrun hustě prší, a jakmile bitva skončí, pršet přestane.

Právě voda v jakékoli formě je v obou prózách velmi častým úkazem. Řeka Visla a moře jsou zásadními zdroji obživy na severu, různými životodárnými potoky a potůčky je protkána také země v Čechách.

Funkci symbolickou mají barvy. Körner, známý svým filmovým viděním, zobrazuje svět kontrastně, někdy dává vyniknout různým barvám,

⁶⁷ Dokoupil, Bl., Zelinský, M. a kol.: *Slovník české prózy 1945–1994*. Ostrava, Sfinga 1994, s. 185.

⁶⁸ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 122.

⁶⁹ Tamtéž, s. 174.

kupříkladu rudé v červáncích v Tolberku, symbolizující Amalberžin tragický osud, nebo krev prolitou při křížáckém dobývání severu.

Symbolickou funkci mají také motivy vlků, které se objevují v průběhu dějů novely i románu. Jsou připodobňováni k řádovým bratrům. „Vlci loví ve smečce a společně čelí nebezpečí, dovedou se však také požírat navzájem.“⁷⁰ Symbolizují tak i „krutost spjatou s původním pohanským způsobem života i s křesťanskou nesmiřitelností vůči pohanům a odpadlíkům.“⁷¹ Také název Ondřejova domova vypovídá o krutosti otce a nehostinnosti hradu po matčině smrti.

Včely a vlci představují leitmotiv novely. Včely se jeví jako symbol bezpečného domova, zosobňují vyrovnanost a pořádek, v dětství se Ondřej jen se včelami cítí v bezpečí. Motiv včel také „odkazuje k životu naveskrz všednímu, postrádajícímu duchovní vertikálu.“⁷² Vlci naopak působí jako znak nebezpečné krajiny a jisté vykořeněnosti.

Poslední mytizační funkci zastávají podle Dokoupila ve *Střepinách v trávě* motivy beránka a kříže. V románu může tuto funkci zastávat písečná kosa, úzký pruh země v měnicím se moři symbolizuje nestálost a křehkost života, který může zničit jedno nerozvážené rozhodnutí. Alwinovi zachrání život, když se k ní konečně dostane znovu, vidí, že na nehostinném kusu země vyrostly traviny a v nich se schovává nový život. Písečná kosa tak symbolizuje i naději na nový, šťastnější život.

3.5. KOMPOZICE

Kompozice novely *Údolí včel* je kruhová, její příběh začíná a končí svatební scénou na Vlkově, na začátku Ondřej odchází z domu, aby se tam po letech zase vrátil.

Román se také blíží kruhové kompozici, nedokončuje však kruh úplně, proto jej lépe vystihuje kompozice řetězová. Alwin se setkává s dalšími postavami, ty však zůstávají ve svých prostorech, jediné Alwin prochází všemi prostředími.

⁷⁰ Dokoupil, Bl., Zelinský, M. a kol.: *Slovník české prózy 1945–1994*. Ostrava, Sfinga 1994, s. 185.

⁷¹ Tamtéž, s. 185.

⁷² Tamtéž, s. 185.

Motiv návratu je ovšem shodný v obou dílech. Alwin se navrácí do Tolberku a do pohanské osady, aby se rozhodl konečně se vrátit domů. Jeho návrat však přeruší vpád Tatarů do Evropy.

Kromě pasáží rozvíjejících děj se v prózách objevují i filozofické a teologické pasáže, které ukazují názory hrdinů nebo rozvíjejí nějaký náboženský problém. Kupříkladu v *Písečné kose* se objevuje často pasáž o přicházejícím soudném dni, který jediný vyčistí svět od všeho nepravého a nečistého.

Rozdělení próz na části a kapitoly jsme zmínili již v předešlých kapitolách.

Pro prózy Vladimíra Körnera jsou typické tragické konce, které dokazují, že obyčejný člověk nemá šanci změnit a ovlivnit svůj život, jakmile je jeho směr už jednou dán.

3.6. VYPRAVĚČ

Lubomír Doležel⁷³ rozděluje způsoby vyprávění na objektivní, rétorickou a subjektivní Er-formu a objektivní, rétorickou a osobní Ich-formu. Vypravěči přísluší funkce konstrukční a kontrolní, postavy zastávají funkce akční a interpretační.

V obou prózách se střídá forma klasického narativního textu, jež představuje objektivní Er-forma s přímou řečí značenou pomlčkami, a subjektivní Er-forma vycházející ze smíšené řeči. V této formě se prolíná promluva vypravěče a promluva postav, v některých pasážích nelze přesně určit, zda se jedná o promluvu vypravěče nebo o vnitřní monolog postavy.

„Našel však čárku svítícího moře a kraj cesty, po které se bude vracet Amalberga. Ať už je doma, přál si. Na dvoře se válely chomáče trávy, zapomenutých klasů a peří. Tak, řekl si, přicházejí první lidé, samí pohani! Kolem jednoho dospělejšího muže obíhají nejméně tři ženy, spěchají pro děti v ohradách, je jich stále méně, stále jdou. Vraceli se i ptáci.“⁷⁴

Vypravěč je vševědoucí, střídavě tedy působí v myslích postav a mění svá centra pozornosti. Většinou jsou popisovány pocity, myšlenky a sny

⁷³Doležel, Lubomír: *Narativní způsoby v české literatuře*. Praha, Český spisovatel, 1993.

⁷⁴ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 114.

protagonisty, v některých pasážích však vypravěč bere na zřetel ostatní postavy, například v *Písečné kose* je celá kapitola vyprávěna z pohledu Amalbergy a v *Údolí včel* je část zaměřena na Armina von der Heide.

3.7. JAZYK A STYL

V textu se objevují dialogické pasáže v přímé řeči, postavy si povídají o své minulosti, budoucnosti, o svých snech a představách. Některé rozhovory jsou klíčové a posunují děj dále, některé pouze rozvíjejí charakter postav a na spád děje nemají vliv. Celkově je však použití přímé řeči omezeno, větší prostor mají popisy krajiny a situací.

Mluva vypravěče se nijak neliší od mluvy postav. Přestože se děj odehrává ve třináctém století, jazyk je blízký modernímu člověku. Zcela výjimečně autor používá archaismy (kročejje, pápěří) a historismy (knecht). Jelikož se děje odehrávají v církevním prostředí, vyskytují se v textech slova s ním spojená (komtur, mnich, refektář).

Časté jsou také citované cizojazyčné věty, většinou z latiny nebo z němčiny, které souvisí s životem řádu, většinou jde o citáty z Bible.

„Ze všech utrpení, proto se veselme všichni, neboť on bude naší útěchou. Kyrie eleison!“⁷⁵

„Teskné zavytí zaznělo slunečním ránem, když se jeden z knechtů vrhl přímo dolů. Ze valle geben, niwet wan sin eines leben, označovali takový čin mniši. Zřícení do pekel a pád do věčného zatracení.“⁷⁶

Vladimír Körner v jednom rozhovoru o svém stylu psaní prohlásil: „Styl a jazyk je čirým obrazem nitra každého autora. Pokud je v něm pusto, pak je pusto a prázdno i na papíře. Otázka stylu je jediná věc, nad kterou nepřemýšlím.“⁷⁷

Jeho typický nenapodobitelný styl obdivuje mnoho lidí, Körner sám tvrdí, že jeho díla nelze upravovat, každá věta má své místo a funkci. Každý text je nějak ovlivněn dobou vzniku, nese v sobě ducha doby.⁷⁸

⁷⁵ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 88.

⁷⁶ Tamtéž, s. 253.

⁷⁷ Körner, Vl.: V kontrastu temné a bílé, *Film a doba* 1986, s. 431.

⁷⁸ Tamtéž, s. 431.

3.8. SHODNÉ PASÁŽE ROMÁNU A NOVELY

Známkou vzájemné inspirace románu, scénáře i novely jsou významové provázanosti, drobné motivické detaily, které prostupují celým dílem. Například v *Písečné kose* se několikrát objevuje jméno rytíře Armina von der Heide, který nakonec zahyne spolu s ostatními křižáky v závěrečném boji u Lehnice.

Průběh skládání řádového slibu je v obou textech popsán téměř shodnými slovy. Také některé další pasáže najdeme popsány totožným způsobem v novele i v románu. Kupříkladu scénu, kdy hlavní hrdina poprvé vidí moře, doprovázen starším spolubratrem, v novele Arminem a v románu rytířem Kunou z Olžic. Armin se chlapce táže: „– Tys ještě neviděl moře? [...] Taky bych je chtěl vidět poprvé, jako ty. Tvýma očima. –“⁷⁹ Kuna by se také rád vrátil do období nevinné zvědavosti: „– Tys ještě neviděl moře, Alwine? [...] Taky bych rád viděl znovu moře. Poprvé. Jak ty, tvýma očima. –“⁸⁰

Další scénou podobně ztvárněnou v obou příbězích je chvíle sblížení hlavního hrdiny s ženským protějškem. Lenora zavede Ondřeje na své oblíbené místo v lese, stejně tak Amalberga Alwina. Lenora zdobí lůžko z chvojí a mechu, „abychom se zalíbili bohu, který nás teď bude vidět!“⁸¹ Amalberga si poté, co odmítne Alwinův polibek, posteskuje: „Mohli jsme se zalíbit Bohu, uvědomila si s ošklivostí, který by nás jediný viděl...“⁸²

Další analogicky zobrazená pasáž je rovněž ztvárněna mezi rytířem a ženou, mající zvláštní sen. Obě formulace se opět velmi podobají: „– Zdálo se mi, že jsem umírala, a když mi bylo nejhůř, někdo otevřel dveře a řekl: ‚Pojď sem, Lenoro. Jsem tady!‘ Byl celý v bílém. A tam stál anděl...“⁸³ Amalberga popisuje prožitek shodnými slovy: „Zdálo se mi, že jsem umírala, a když mi bylo nejhůř, spadla závora na dveřích, otevřely se samy a někdo stál na ochozu. Byl celý v bílém a já jsem slyšela, jak říká: Pojď ke mně, Amalbergo, jsem tady. A tam stál můj anděl.“⁸⁴

⁷⁹ Körner, Vl.: *Údolí včel*. Praha, Melantrich 1978, s. 14.

⁸⁰ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 78.

⁸¹ Körner, Vl.: *Údolí včel*. Praha, Melantrich 1978, s. 116.

⁸² Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 129.

⁸³ Körner, Vl.: *Údolí včel*. Praha, Melantrich 1978, s. 124.

⁸⁴ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 149.

Opět v podobné situaci vystupuje hlavní hrdina, ale s jinou ženou. Ondřej ukrytý v uhlířské chatrči vyhání nahou Dorotku ven, stejně tak Alwin, který posílá ven Lonu.

„- Jdi tam. -

- Zabijou mě, - hlesla, ale postrčil ji střípkem nože:

- Jdi! -

- Jsem nahá, Ondřeji, - bránila se, ale šla. Nějakým hadrem si přikryla hrud' a na pasece zazářila její záda až neskutečně bíle.⁸⁵

„- Jdi se tam podívat! -

- Jsem nahá, - odpověděla a už si natahovala kožešinovou sukni.

Vystrčil ji ven s kusem šatů před hrudí.⁸⁶

Další shodné formulace se objevují v poněkud odlišných situacích. V novele Armin žádá komtura, aby mohl pronásledovat uprchlého Ondřeje, v románu žádá Alwin zemského mistra Ulricha Hunnenberka o odpuštění hříchů. Oba odpovídají náboženskou poučkou: „Slabost těla je nám vrozena a opouští nás teprve, když tělo hnije v zemi. Nemůžeme se tomu bránit.“⁸⁷

Další věta, která se opakuje jak v románu, tak ve scénáři i novele, vypovídá o podmínkách přežití ve Svaté zemi. Větu „trápilo nás slunce, pohani a krvotok“⁸⁸ vyslovuje Armin von der Heide i komtur Rinno.

Podobně je ztvárněna i chvíle u koryta v hradu, do kterého je vsazena deska s vyobrazením Krista s krásnou pannou u studny. Alwin, v novele Armin, hovoří se starým ošklivým mnichem. „Krásná nevěsto, dej mi pít,“⁸⁹ jsou slova, uvozující celou situaci.

Vladimír Körner ve svém díle vychází také z dokonalé znalosti Bible a používá ve svém díle mnoho latinských vět a modliteb. Avšak někdy se stane, že uvede jiné paralelní znění českého překladu. Například věta „Frater pro deo, delibera me!“⁹⁰ je v románu přeložena jako „Bratře,

⁸⁵ Körner, Vl.: *Údolí včel*. Praha, Melantrich 1978, s. 70.

⁸⁶ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 206.

⁸⁷ Tamtéž, s. 221.

⁸⁸ Tamtéž, s. 229.; Körner, Vl.: *Údolí včel*. Praha, Melantrich 1978, s. 20.; Körner, Vl., Vláčil, Fr.: *Údolí včel, literární scénář*. Filmové studio Barrandov, 1967, s. 8.

⁸⁹ Körner, Vl.: *Údolí včel*. Praha, Melantrich 1978, s. 38.

⁹⁰ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 277.

vysvobod' mne, proboha!⁹¹ Avšak tatáž věta je v novele přeložena jako „Bratře, ušetři mne, proboha.“⁹²

Pro realistické vykreslení atmosféry středověkých řádů používá autor úryvky z latinských středověkých modliteb, jako *A solis ortus cardine*⁹³, *Oratio ad Mariam Virginem Post Missam*⁹⁴, *Miserere mei, Deus*⁹⁵ nebo úryvky z Bible. Život Amalbergy je protknut milostnou básní slavného básníka Walthera von der Vogelweide *Under der Linden*⁹⁶ z roku 1228.

Když Alwin prosí zemského mistra Hunnenberka, aby ho na několik dní propustil, a on se mohl vrátit do míst, kde prožil rok svého života, používá stejná vyjádření jako Armin, jenž touží pronásledovat uprchlého Ondřeje. „– Propuť mne, – pravil Alwin ze Sovince s naléháním, – a setrvej v důvěře, když se s návratem opozdím.“⁹⁷

Další známkou společné inspirace je použití stejných jmen. V novele se kněz žijící na Vlkově jmenuje otec Blažej, latinsky Blasius. V románu je zmíněn mnich Blasius, jenž se v hradu stará o hostie.

Také pozdrav, kterým se zdraví křižáci před časem velkého pústu, využívá shodné jméno.

„– Bůh s tebou, bratře, – zdravili se řádoví rytíři s očima sklopenýma k zemi.

– I s tebou, Sibolde! –“⁹⁸

⁹¹ Tamtéž, s. 277.

⁹² Körner, Vl.: *Údolí včel*. Praha, Melantrich 1978, s. 31.

⁹³ Koronthályová, M.: *Vexilla regis, výbor z latinské duchovní poezie*, BB/art, Praha 2004, s. 74–83.

⁹⁴ URL: <<http://www.preces-latinae.org/thesaurus/PostMissam/OMaria.html>> [cit.: 30. 7. 2011]

⁹⁵ URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Miserere_%28Allegri%29> [cit.: 30. 7. 2011]

⁹⁶ URL: <<http://radekmaly.flexum.cz/?cs/ukazky-z-prekladu/walter-von-der-vogelweide>> [cit.: 30. 7. 2011]

⁹⁷ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 288.

⁹⁸ Tamtéž, s. 231.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo odhalit odlišné a společné rysy próz uznávaného spisovatele a scenáristy Vladimíra Kőrnera. Podrobným zkoumáním románu *Písečná kosa* a novely *Údolí včel* jsme zjistili, že se Kőrner při psaní novely přímo inspiroval svým románovým textem, a to natolik, že v některých pasážích jsou použity stejné formulace.

Dále můžeme v jeho prózách spatřit shodné typy postav – hlavního hrdinu, nespokojeného s životem v řádu, jeho spolubratra, nejlepšího přítele a současně nepřitele, který zároveň zosobňuje ideály středověkých rytířů, a ženu, ztělesňující buď pouhý erotický symbol, nebo silný, bezpečný úkryt připomínající matku či bohorodičku, k níž hrdinovy kroky vždy směřují, nikdy jí však nedosáhnou.

Protagonista jako by nepatřil do soudobého světa. Jeho myšlenky a pocity prázdnoty a vykořeněnosti spíše poukazují na člověka 20. století než na středověkého mnicha.

Odlišnými životními příběhy mladých rytířů Alwina ze Sovince a Ondřeje z Vlkova zachycuje prozaik vzájemný vztah mnichů, jejich poměr k Bohu a k dalším postavám. Protagonisté jsou nevyrovnaní, teprve postupem času zjišťují, po čem touží, jsou rozpolceni mezi láskou k Bohu a láskou k ženě. Naproti tomu jejich společníci jsou pevně přesvědčeni o jedinečné správnosti života zasvěceného Bohu.

Prostor obou textů je nejspíš zásluhou Kőrnerova filmového nadání zobrazen výrazně kontrastně. Striktně odděluje prostory působící pozitivně a negativně, uvnitř prostorů zachycuje protikladné motivy, které ještě více podtrhují místní atmosféru.

Zachycení času v prózách je rozdílné, děj románu je determinován občasnými datacemi, v novele se nevyskytuje ani jedna. Častým způsobem ozvláštnění textu je retrospektiva, jak ve formě dějů předcházejících hlavnímu ději, vyprávěných objektivním vypravěčem, tak ve formě snů a fantazií hlavních postav. Vzpomínky postav tvoří důležitou součást textu, někdy jsou zachyceny na několikastránkových pasážích. Sny a fantazie zasahují nejen do minulosti, ale též do přítomnosti a budoucnosti.

Kompozice obou děl je odlišná, novela je uspořádána do kompozice kruhové, román je svým uspořádáním blízký spíše kompozici řetězové.

Körnerovy prózy jsou doslova přeplněny motivy; jejich základními funkcemi jsou funkce anticipační, komemorační, charakterizační, speciální, symbolická a mytizační. Objevují se motivy vody, včel a vlků, symbolickou funkci mají různé barvy, funkci charakterizační profily postav. Muže vnímá tento autor vždy jako křehké a slabé bytosti, ženy jsou silné, a to jak duševně, tak tělesně.

Pro utvrzení čtenáře v přesvědčení, že příběhy byly vytvořeny jen z „čiré záliby ve vyprávění“⁹⁹, autor nepoužívá mluvu odpovídající času příběhu. Použitá slova i slovosled odkazují k mluvě moderní doby. Archaismy, historismy a slova odkazující k církevnímu prostředí se vyskytují velmi řídko.

Nejzákladnějším rozdílem obou próz je ovšem odlišný děj. Životní pouť obou Körnerových hrdinů je rozdílná, přesto je celkové vyznění obou příběhů shodné. Je to zápas člověka s neosobním kolosem velkých dějin, přičemž prohra člověka je předem určena.

Přestože někteří kritici vyčítají autorovi jednostrannou poetiku a tematické opakování jeho děl, domníváme se, že je tomu jinak. Vladimír Körner právě tím, že v dílech uplatňuje shodné hlavní myšlenky a nahlíží je vždy poněkud jinak, s drobnými nuancemi, dobírá se k závažnému životnímu sdělení. Sám o psaní tvrdí: „Je velké štěstí, když člověk objeví alespoň jednu pravdu, které může v životě věřit a zůstat jí věrný. Kdo mění často pravdu, nemá zpravidla žádnou.“¹⁰⁰

⁹⁹ Körner, Vl.: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 7.

¹⁰⁰ Körner, Vl.: V kontrastu temné a bílé, *Film a doba* 1986, s. 431.

ANOTACE

Autor: Lenka Fričerová

Katedra, fakulta: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název: Srovnání Körnerových próz *Údolí včel* a *Písečná kosa*

Vedoucí práce: doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.

Počet znaků: 83 056

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 47

Klíčová slova: Vladimír Körner, *Údolí včel*, *Písečná kosa*, historická próza

Resumé:

Práce analyzuje a srovnává dvě prozaická díla Vladimíra Körnera *Údolí včel* a *Písečná kosa* z hlediska tematického, motivického a časoprostorového. Rozebírá Körnerovo pojetí historické prózy jako střetu obyčejného člověka s velkými dějinami. Novela *Údolí včel* je dále srovnávána se scénářem filmu.

SEZNAM ZDROJŮ

PRIMÁRNÍ:

Körner, Vladimír: *Písečná kosa*. Praha, Československý spisovatel 1970, 1. vydání.

Körner, Vladimír: *Údolí včel*. Praha, Melantrich 1978, 1. vydání.

Körner, Vladimír, Vlácil, František: *Údolí včel, literární scénář*. Filmové studio Barrandov, 1967.

SEKUNDÁRNÍ:

Adam, Jan: Detaily velkých obrazů. In: Körner, Vladimír: *Adelheid, Údolí včel, Anděl milosrdenství*, Praha, Československý spisovatel 1989.

Adam, Petr: *Němečtí rytíři*. Svitavy, Trinitas 1998.

Brousek, Antonín: Úzce specializovaný univerzál. *Listy* 1, 1968, č. 4, s. 10.

Culler, Jonathan: *Krátký úvod do literární teorie*. Brno, Host 2002.

Červenka, Miroslav a kol.: *Na cestě ke smyslu*. Praha, Torst 2005.

Dokoupil, Blahoslav: *Čas člověka, čas dějin (poznámky k vývoji české historické prózy 1966–1986)*. Praha, Československý spisovatel 1988.

Dokoupil, Blahoslav: Motivická výstavba prvních próz Vladimíra Körnera. In: *Zlatá šedesátá – česká literatura, kultura a společnost v letech tání, kolotání a... zklamání*. Red. Radka Denemarková, Praha, Akademie věd České republiky 2000.

Dokoupil, Blahoslav, Zelinský, Miroslav a kol.: *Slovník české prózy 1945–1994*. Ostrava, Sřinga 1994.

Doležel, Lubomír: *Narativní způsoby v české literatuře*. Praha, Český spisovatel, 1993.

Dostál, Vladimír: *Zrcadla podél cesty /k české próze 1969–1974/*. Praha, Československý spisovatel 1987.

Galík, Josef: K typologii prózy Vladimíra Körnera. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Philologica. Studia bohémica*. Ed. Juráňová, Jana, sv. 50, sv. 3 1984, s. 63–66.

Galík, Josef: Literární tvorba Vladimíra Körnera. *Severní Morava*, 1987, sv. 53, s. 30–38.

- Haman, Aleš: Dílo a čas. In: *Čas v jazyce a v literatuře; Sborník z mezinárodní konference*. Ústí nad Labem, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně 2005.
- Jareš Michal: Ediční poznámka. In: Körner, Vladimír: *Údolí včel, Zjevení o ženě rodiče podle svatého Jana*, Praha, Dauphin 2008, s. 139–149.
- Kliment, Jan: V mohutném nástupu. *Kulturní tvorba* 6, 1968, č. 20, s. 12.
- Komenda, Petr: Körnerova Pisečná kosa a historická skutečnost. In: *Zlatá šedesátá – česká literatura, kultura a společnost v letech tání, kolotání a... zklamání*. Red. Radka Denemarková, Praha, Akademie věd České republiky 2000.
- Konopková, Jindra: Způsoby vyjádření mlčení v uměleckém textu. *Slovo a slovesnost* 64, 2003, č. 1, s. 21–29.
- Körner, Vladimír: Mlčící autor je veliká síla. *Literární noviny* 15, 2004, č. 16, s. 11.
- Körner, Vladimír: Píšu v obrazech a scény vidím. *Nové knihy*, 1993, č. 19, s. 8.
- Körner, Vladimír: Při psaní před sebou vidím film. *Pandora*, 2010, č. 20, s. 4–8.
- Körner, Vladimír: V kontrastu temné a bílé. *Film a doba* 32, 1986, č. 8, s. 426–431.
- Körner, Vladimír: Variace na jedno téma. *Kino* 39, 1984, č. 16, s. 6–7.
- Körner, Vladimír: Vladimír Körner. *Československá televize* 19, 1984, č. 25, s. 14.
- Koronthályová, M.: *Vexilla regis, výbor z latinské duchovní poezie*. BB/art, Praha 2004.
- Novotný, Vladimír: Existenciální koncepce času v tvorbě Vladimíra Körnera. In: *Čas v jazyce a v literatuře; Sborník z mezinárodní konference*. Ústí nad Labem, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně 2005.
- Novotný, Vladimír: Reliéf o dávnověku. *Tvorba*, 1979, č. 12, s. 18.
- Nünning, Ansgar: *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno, Host 2006.
- Pilař, Martin: O hrdinech a postavách. *Kulturní měsíčník* 4, 1986, č. 10, s. 62–64.
- Rimmon-Kenanová, Shlomith: *Poetika vyprávění*. Brno, Host 2001.
- Smetana, Jaroslav (-ana): Údolí včel. *Nové knihy*, 1978, č. 19, s. 1.

- Spáčilová, Mirka: „Zase až za deset let“, miní jubilant Körner. *Mladá fronta Dnes* 20, 2009, č. 236, s. B8.
- Svatoň, Vladimír: Literatura v čase, čas v literatuře. In: *Čas v jazyce a v literatuře; Sborník z mezinárodní konference*. Ústí nad Labem, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně 2005.
- Švagrová, Marta: Armin se opět vydává po stopě. *Lidové noviny* 22, 2009, č. 285, s. 9.
- Veselá, Marie: Baladické novely. *Práce* 34, 1978, č. 217, s. 6.
- Vingrálek, Miroslav: O touhách a tragédiích života. *Lidová demokracie* 39, 1983, č. 53, s. 5.
- Vízdalová, Ivana: O jednom typu moderní české prózy. *Literární měsíčník* 18, 1989, č. 1, s. 95–97.
- Vláčil, František: Ptali jsme se telefonem filmového režiséra, zasloužilého umělce Františka Vlácilá. *Tvorba*, 1974, č. 10, s. 16.
- Vlašín, Štěpán: *Slovník literární teorie*. Praha, Československý spisovatel 1984.
- Vodák, Václav: Körnerova baladická novela. *Lidová demokracie* 34, 1978, č. 242, s. 5.
- Všetička, František: *Podoby prózy*. Olomouc, Votobia 1997.
- Vysoudil, Ivo: Žena jako symbol v prózách Vladimíra Körnera. In: *Žena v české a slovenské literatuře*. Opava, Slezská univerzita 2006.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

URL: <<http://radekmaly.flexum.cz/?cs/ukazky-z-prekladu/walter-von-der-vogelweide>> [cit.: 30. 7. 2011]

URL:<<http://www.preces-latinae.org/thesaurus/PostMissam/OMaria.html>> [cit.: 30. 7. 2011]

URL:<http://en.wikipedia.org/wiki/Miserere_%28Allegri%29> [cit.: 30. 7. 2011]